

MARINEBLAD

NUMMER 7 | NOVEMBER 2018 | JAARGANG 128

KVMO 135
1883-2018 jaar

ACTUEEL

Nieuwe radar-
technologie voor de
Koninklijke Marine

HISTORIE

Inzet Korps Mariniers
na orkaan Mitch

COLUMN

Boeke over de
moord op journalist
Khashoggi

Inhoud

Marineblad is een uitgave van
de Koninklijke Vereniging
van Marineofficieren

ISSN: 0025-3340

Hoofredactie:
KTZ ing. M.E.M. de Natris
mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Eindredactie
mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Artikelencommissie
drs. A.A. Bon, LTZ1 (TD) ing. J.M.T. Bongartz,
KLTZ (LD) mr.dr. M.D. Fink, LTZ1 (LD) C.F.L.
Ghijzen, KLTZ (TD) F.G. Marx MSc., LTZ1 (TD)
dr. ir. W.L. van Norden, dr. A.J. van der Peet,
LTZ1 drs. R.M. de Ruiter, LTKOLMARNIS
R.A.J. de Wit

Medewerkers:
mw. drs. Z. Borgeld-Guman, mr. S. Boeke,
dr. J. Holslag, KLTZ (TD) H. Boomstra (cartoon),
MCD (foto's, tenzij anders vermeld)

Adres redactie
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
Tel. 070-383 95 04
marineblad@kvmo.nl
www.kvmo.nl

Vormgeving
Frank de Wit
Tel. 038-455 17 54

Drukkerij
Wilco Art Books
Vanadiumweg 8
3812 PZ Amersfoort

Advertenties
070-383 95 04

Abonnementen
Voor leden van de KVMO is het Marineblad gratis. Informatie over het lidmaatschap van de KVMO staat op: www.kvmo.nl onder 'FAQ'. Niet-leden betalen € 49,50 (NL) of € 69,50 (buitenland) per jaar.

Copyright Marineblad
Overname van artikelen is enkel toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en onder uitdrukkelijke vermelding van de bron. Artikelen in het Marineblad vertolken niet noodzakelijk de visie van het hoofdbestuur van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren of van de redactie. De inhoud van artikelen blijft geheel voor verantwoording van de auteur(s). Richtlijnen voor het schrijven en aanleveren van artikelen zijn in te zien op www.kvmo.nl onder 'Marineblad'.

Adreswijziging
Zo tijdig mogelijk schriftelijk doorgeven aan:
Secretariaat KVMO
Antwoordnummer 93244
2509 WB Den Haag
(geen postzegel nodig)
of info@kvmo.nl

foto cover:
Zr. Ms. Karel Doorman voor de kust van Noorwegen, tijdens de NAVO oefening Trident Juncture 2018. (MCD)

De KVMO maakt deel uit van de

Column

Onlangs heb ik namens de gezamenlijke officierenverenigingen een brief naar de Vaste Commissie voor Defensie gestuurd. Hierin roep ik, samen met voorzitter NOV Ruud Vermeulen, de leden op om nu in actie te komen als zij over een paar jaar nog over een voor haar taak berekende krijgsmacht, en dus ook Koninklijke Marine, willen beschikken. Ik besef terdege dat het 'grote woorden' zijn. Echter, de minister en staatssecretaris kunnen het gevecht tegen de verbittering en het wantrouwen dat zich in de loop der jaren bij Defensie nadrukkelijk heeft ontwikkeld niet doorbreken, laat staan overwinnen, als zij niet de benodigde steun vanuit de Tweede Kamer en het kabinet gaan krijgen.

Deze steun is hard nodig, wil Defensie de militaire 'brain-drain', die al jaren aan de gang is, een halt kunnen toeroepen. Als deze niet op korte termijn wordt verminderd zal nog meer materieel niet meer inzetbaar zijn en zullen nog meer eenheden moeten worden 'uitgezet' omdat er geen simpel weg geen militairen meer zijn. Het erge is, dat dit geen doemscenario is maar realiteit. Zo is bijvoorbeeld het 11 Raiding Squadron van het Korps Mariniers, 110 VTE'n, niet gevuld. En daar blijft het niet

bij: er blijft sprake van een te hoge irreguliere uitstroom binnen het Korps Mariniers. Zo is de bezetting van het totale bestand sergeants der mariniers gezakt naar 70%. Voor de korporaals geldt dat de ondergrens is bereikt. De voortdurende onduidelijkheid en onzekerheid over de toekomstige verhuizing naar Vlissingen maar ook niet concurrerende arbeidsvoorwaarden eisen hun tol. Uit een enquête onder mariniers blijkt dat 68% van hen voornemens is om het Korps te verlaten als de verhuizing naar Vlissingen wordt doorgezet. Een uiterst zorgelijk signaal.

Voorlopig zal er echter nog geen duidelijkheid en zekerheid komen voor onze mariniers. De politiek speelt een gevaarlijk spel en ik vraag me wel eens af of onze parlementariërs dit voldoende beseffen. Want ook in dit dossier geldt: afbreken is zo gebeurd maar het herstellen vergt tientallen jaren. En dit in een tijdsbestek waarin, zoals Jonathan Holslag in zijn column beschrijft, de veiligheidssituatie op de wereld er niet beter op wordt. Als reactie op de toegenomen onveiligheid heeft de NAVO voor het eerst sinds de Koude Oorlog recent een grote oefening met 50.000 militairen in Noorwegen gehouden. Bij deze oefening, Trident Juncture, heeft onze marine een belangrijke (amfibische) rol gespeeld. Ze was de eerste grote oefening voor de gereedstelling van de *Amphibious Task Group* van de NATO Response Force die Nederland in 2020 gaat leveren. De oefening heeft ongetwijfeld een groot aantal belangrijke 'lessons learned' opgeleverd, want het is lang geleden dat we zo grootschalig, inclusief de verplaatsing van honderden voertuigen, hebben geoefend.

In het artikel 'Nieuwe radartechnologie essentieel voor raketverdedigingsmissies Koninklijke Marine' geven Joris Janssen Lok en Isabelle Borsboom aan dat de nieuwe SMART-L radar software bevat die kan worden aangepast of geüpdatet, om bijvoorbeeld samen te kunnen werken met toekomstige onderscheppingswapens. Een toekomstbestendig systeem dus, dat we in andere vormen ook zullen gaan zien bij onze nieuwe fregatten en onderzeeboten. Modulaire concepten, die in de toekomst gemakkelijker kunnen worden gemoderniseerd. Ik wens u veel leesplezier.

COLUMNS

- 3 **VOORZITTER KVMO**
- 10 **JONATHAN HOLSLAG**
- 29 **SERGEI BOEKE**

ACTUEEL / KENNIS

- 4 **INZET KORPS MARINIERS NA ORKAAN MITCH**
Rob de Wit
- 11 **EXTERNE FACTOREN BIJ VERDEDIGING VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN, 1945-1962**
Tico Onderwater
- 19 **NIEUWE RADARTECHNOLOGIE**
Joris Janssen Lok en Isabelle Borsboom
- 23 **HET LOT VAN EEN UIT KRIJGSGEVANGENSCHAP ONTSNAPTE MARINEOFFICIER**
Erwin Rossmeisl

MENSEN / ACTIVITEITEN

- 30 **UIT MIJN MARINETIJD**
Peter Wouters
- 32 **VANUIT HET BUITENLAND**
Quique Sanchez
- 35 **SCRIPTIE**
Jonas Provoost
- 38 **KVMO SYMPOSIUM**
Symposium Dealing With Doom
- 39 **IN MEMORIAM**

VASTE RUBRIEKEN

- 9 **CARTOON**
- 17 **BOEKEN**
- 36 **KVMO ZAKEN**
Maritiem Evenement 64-jarigendag

www.kvmo.nl

weblog voorzitter
www.kvmo.nl

@voorzitter_kvmo

November 1998 Noodhulp door Korps Mariniers na orkaan Mitch

Deze maand is het 20 jaar geleden dat Nederlandse militairen noodhulp verleenden in Honduras en Nicaragua na de verwoestende orkaan Mitch. Mitch was een orkaan van de hoogste categorie die laat in het orkaanseizoen van 1998 huishield in het Caribisch gebied.

Hoewel militaire bijstand als gevolg van orkaangeweld niet ongewoon was voor de Nederlandse krijgsmacht, was de steunverlening na Mitch in 1998 uniek doordat deze buiten de gebiedsdelen van het Koninkrijk plaats vond. Een deel van de inzet had plaats onder nationale vlag en een ander deel onder Britse leiding in het Brits-Nederlandse amfibische samenwerkingsverband, de UK/NL *Amphibious Force* (UK/NL AF). Dit artikel beschrijft de noodhulp van de Nederlandse krijgsmacht, waarbij de nadruk ligt op de UK/NL-inzet.

Jungletraining in Belize

Het vertrek van de mariniers van de 11de Infanteriecompagnie (11 INFCIE) van het eerste Mariniersbataljon (1 MARNSBAT) naar de geplande jungletraining in Belize was met een dag vertraagd als gevolg van een andere orkaan, Georges. Deze had in het Caribisch gebied huisgehouden en op 20 september de Bovenwindse eilanden getroffen. Met een KDC-10 transporttoestel van de Koninklijke

Luchtmacht werden vanuit Nederland hulpgoederen ingevlogen op vliegveld Hato, Curaçao, van waaruit verder transport naar het getroffen gebied plaatsvond met de Fokker F27M en de P-3C Orions. Het gevolg van de inzet van de KDC-10 was dat de vlucht van 11 INFCIE naar Curaçao pas een dag later mogelijk was. De compagnie bestond uit twee pelotons aangezien het derde peloton deel nam aan een schietoefening in de Verenigde Staten. Het tweede peloton van de 41ste Infanteriecompagnie op Curaçao zou gedurende de jungletraining de plaats van het derde peloton overnemen. Tevens waren vier man van het Korps Commando Troepen (KCT) aan de eenheid toegevoegd. Op haar beurt was 11INFCIE gedurende de training onder bevel gesteld aan het Britse bataljon 45 *Commando Royal Marines* (45CDO). Na acclimatisatie op Curaçao vloog de compagnie naar Belize, waar op 29 september de jungletraining aanving. Nadat de mariniers zich hadden bekwaamd in het overleven in de jungle werden in de tweede fase van de training tactische vaardigheden tot op compagniesniveaus aangeleerd. Het laatste deel van de training bestond uit een tactische schiettraining met scherp. Zondagochtend 25 oktober, tijdens de voorbereiding van de compagniesaanval, ontving de compagnie de *warning*

order de jungle te evacueren. Een orkaan van de hoogste categorie verplaatste zich over zee richting Belize en zou recht over het trainingsgebied razen. Geheel 45CDO moest daarom de jungle verlaten. De Britse barakken in Belize-stad hadden slechts shelters voor de logistieke en ondersteuningscompagnie van het bataljon. Een van de compagnies van 45CDO was al in veiligheid in Cancun, Mexico waar het *rest & recreation* (R&R) programma plaatsvond. Het grootste deel van het bataljon moest met de schepen HMS Ocean en RFA Sir Tristram het gebied verlaten. De Britten gingen aan boord van de Ocean, het

‘De ravage was enorm. Naast Honduras en Nicaragua hadden ook El Salvador en Guatemala te lijden onder Mitch’

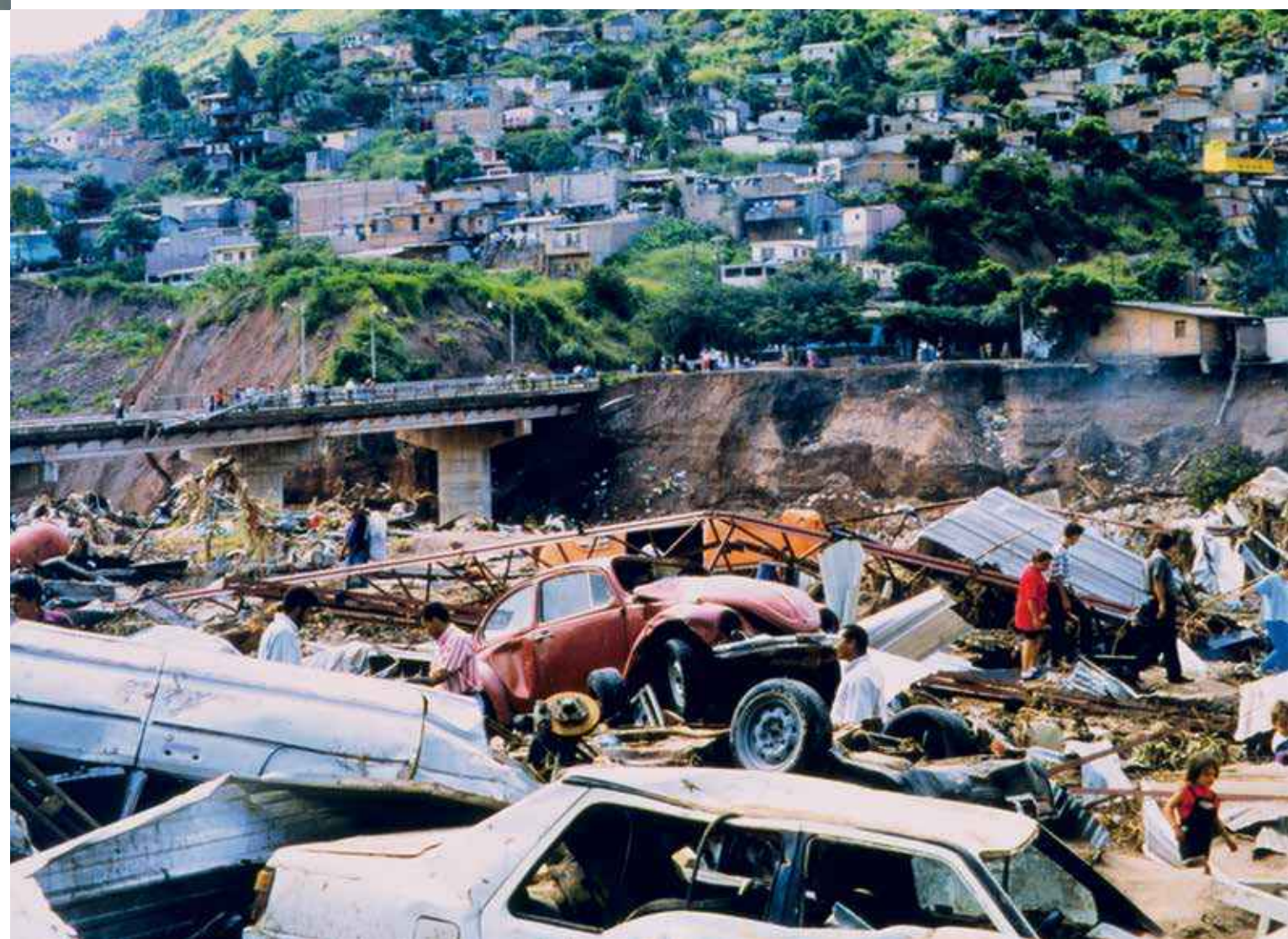
gloednieuwe *Landing Platform Helicopter* (LPH) van de *Royal Navy*. Dit schip was in het gebied voor warmwaterbeproevingen en had aan het begin van de jungletraining het materieel van het bataljon gebracht. De Nederlanders embarkeerden op de Sir Tristram, een oudgediende van de *Royal Fleet Auxiliary* die in 1972 had deelgenomen aan de Britse anti-invasie eenheid voor de kust van Belize (destijds Brits Honduras) en in 1982 was gebombardeerd door de Argentijnse luchtmacht tijdens de Falklandoorlog. De weersverwachting was windkracht 8 tot 9 met

Schade na de orkaan Mitch in Honduras. (foto Debbie Larson, NWS)

seastate 7 tot 8. Dit was buiten de limiet van de Tristram, waardoor het schip een ander schuilgebied kreeg toegewezen dan de Ocean. Het originele plan voor de Tristram was om schuil te houden nabij Key West voor de kust van Florida. In de straat van Yucatan kwam echter het bericht dat de Amerikaanse autoriteiten in verband met de *hurricane alert* geen extra schepen in het gebied toelieten. Hierop werd koers gezet naar de noordkust van Cuba.

Het natuurgeweld van Mitch

Inmiddels had orkaan Mitch zich ontwikkeld tot een orkaan van de 5de categorie op de schaal van Saffir & Simpson; de hoogste categorie. Ter hoogte van Honduras veranderde de westelijke route richting Belize plotseling in een zuidelijke richting waardoor de orkaan op 26 oktober over Honduras en delen van Nicaragua heen trok, juist op het moment dat de orkaan zijn piek had bereikt. De regio, een van de armste in Midden-Amerika, was amper voorbereid op de orkaan. Daarbij kwam dat Mitch zich op land langzaam voortbewoog, waardoor hevige regenval en de daarbij ontstane modderstromen ook een aanzienlijk aandeel hadden in de totale schade. De ravage was enorm. Naast Honduras en Nicaragua hadden ook El Salvador en Guatemala te lijden onder Mitch. Het aantal dodelijke slachtoffers werd direct hoog ingeschat. Uiteindelijk waren dit er meer dan 11.000 met daarnaast een kleine 9.000 vermisten. Daarmee is Mitch de op één na dodelijkste orkaan ooit in het gebied gemeten en de dodelijkste in de 20ste eeuw.

^ *Mariniers van de 11e compagnie van het Korps Mariniers aan boord van HMS Ocean worden met een lift aan dek gebracht. Aan dek staan vier Westland Seakings MK4 stand by, tijdens de hulpverlening in Nicaragua na orkaan Mitch. (NIMH)*

Mariniers, vloot en commando's stropen de mouwen op na aankomst in Raiti. (foto collectie auteur)

Ondanks de tijdige evacuatie uit Belize had de Tristram toch te lijden gehad onder de zware weersomstandigheden waardoor diverse herstelwerkzaamheden noodzakelijk waren. De dichtstbijzijnde haven met de juiste faciliteiten was de Amerikaanse marinebasis Guantanamo Bay op Cuba. Inmiddels had de bataljonsstaf orders verstuurd voor operatie *Mainsail*. Deze operatie betrof militaire bijstand in Belize dat minder zwaar getroffen was dan Honduras en Nicaragua, maar desondanks toch veel schade had. Aan gezien de herstelwerkzaamheden aan de Tristram meer tijd in beslag namen dan gepland kreeg de compagnie de gelegenheid Guantanamo Bay te bezoeken. Hierbij namen de officieren van de compagnie de uitnodiging van Amerikaanse mariniers aan de grens met Cuba te bekijken. Nadat de Tristram Amerikaanse hulpgoederen had geladen werd de terugreis naar Belize hervat.

Bij aankomst in Belize-stad bleek dat de Britten al bezig waren met operatie *Mainsail* en dat steun van de Nederlanders onnodig was. Wel volgde de order voor operatie *Thunderbird*: humanitaire hulp aan drie Hondurese eilanden, waaronder Guanaja. Deze eilanden hadden de zwaarste klappen van Mitch opgevangen. Op 1 november kwam 11INFCIE bij de eilanden aan, het Britse type 22 fregat HMS Sheffield (F96) was al op locatie. De Lynx boordhelikopter vloog af en aan met *underslung* cargo. Met verrekijkers was vanaf de Tristram te zien hoe groot de schade was. Mitch had Guanaja vrijwel geheel ontbost. Groot was dan ook de verbazing toen het bericht binnen kwam dat er geen steunverlening benodigd was. Operatie *Thunderbird* was voor de compagnie ten einde. Menig- een had de indruk dat hier politieke belangen speelden. De Tristram zette wederom koers naar Belize-stad. Het R&R-programma in Cancun kwam weer op tafel waar-

door *Thunderbird* snel was vergeten. De in Cuba beladen Amerikaanse hulpgoederen werden aan Hondurese vissers geschonken die het in Honduras zouden verdelen.

Reactie vanuit Nederland

Naar aanleiding van de ramp deed de Verenigde Naties (VN) een oproep aan de internationale gemeenschap hulp te leveren aan met name Nicaragua en Honduras. Ongeveer 2 tot 3 miljoen mensen waren dakloos. De koffie- en bananenplantages, de belangrijkste exportproducten uit de regio, waren grotendeels verwoest. Naast Nederland en Groot-Brittannië gaven de Verenigde Staten, Frankrijk en Mexico gehoor aan de oproep van de VN. Naast 11INFCIE kon het stationsschip Hr. Ms. Willem van der Zaan onmiddellijk in actie komen. Het M-fregat kreeg de opdracht een oefening nabij Panama te verlaten en naar Honduras op te stomen. In Nederland werd op 4 november besloten tot een grootschalige Nederlandse militaire bijdrage. Het *Disaster Assistance Response Team* (DART) werd geactiveerd. Defensie had in 1996 besloten een noodhulpverkenningsteam op te richten dat binnen 24 uur ingezet kon worden. Dit DART-team bestond uit 10 personen vanuit de krijgsmacht met elk hun eigen expertise. Tevens werd besloten om twee C130 Hercules transportvliegtuigen naar de West te sturen voor ondersteuning van de hulpverlening en de noodhulpcompagnie met lichte vaartuigen. Op dat moment lag de taak van noodhulpcompagnie bij de 22^e Infanteriecompagnie (22INFCIE), die begin november net haar bergtraining in de Karpaten in Roemenië had afgerond. Door het niet juist doorlopen van de werkinstructie in het Defensie Crisisbeheersingscentrum (DCBC) werden de ondersteunende eenheden op tijd, maar het DART zelf als laatste geactiveerd.¹

Met verschillende Britse en Nederlandse eenheden in het gebied en meer onderweg kwam het vraagstuk van bevelvoering aan de orde. Viel de Nederlandse inbreng van de noodhulp onder de Bevelhebber der Zeestrijdkrachten of zouden de Britten de leiding krijgen? Bij Buitenlandse Zaken (BuZa), dat de hulpgoederen financierde, groeide de ergernis. Eerst werd door Defensie besloten dat de Britten dan maar de gehele leiding zouden krijgen. Dit was de voorkeursoptie vanuit de West, maar het was tegen de wens van BuZa die dit een 'overbodige stap' vond en alleen budget beschikbaar wilde stellen als het een nationale operatie betrof.² Een compromis werd bereikt; de 11^e compagnie bleef onder Brits bevel en viel daarmee buiten de nationale bevelsstructuur. De 22ste compagnie en de overige eenheden werden nationaal aangestuurd.

'Menig marinier van de 11de compagnie had gemengde gevoelens ten aanzien van de besluitvorming om tot inzet over te gaan'

De mariniers van 11INFCIE kregen wederom een verandering van het plan. In plaats van R&R in Cancun bleef de eenheid aan boord van de Tristram en zou samen met 45CDO vanaf Ocean worden ingezet in Honduras, operatie *Tellar*. Aangezien 45CDO nog bezig was met de afwikkeling van operatie *Mainsail* en het feit dat een van de compagnieën van de Britten nog terug moest komen uit Cancun werd de Tristram met 11INFCIE alvast vooruit gestuurd om op zoek te gaan naar een locatie die dringend behoefte had aan noodhulp. Aangekomen in het haventje Trujillo, Honduras bleek de situatie aldaar mee te vallen. Videobeelden van de Lynx van de Sheffield lieten ook geen verontrustende situaties zien. Bovendien was hulp uit de Verenigde Staten onderweg. Het besluit viel om met de Tristram in oostelijke richting langs de kust van Gracias a Dios te verplaatsen. Op verschillende plekken werd geprobeerd om met de Zodiac van de Tristram aan land te komen en contact te maken met de lokale bevolking. Door slecht weer, ruwe zeegang, een buitenboordmotor met onvoldoende vermogen en de onervarenheid in branding-varen van de Britse bestuurder lukten deze pogingen niet. Inmiddels bracht een KDC-10 van de Koninklijke Luchtmacht op 5 november het DART-team van Eindhoven naar Hato. Eveneens aan boord waren een extra crew voor de

Het ondersteuningsvaartuig in het Caraïbisch gebied, Hr. Ms. Pelikaan, verleende bijstand in Honduras na het passeren van de orkaan Mitch. Op de achtergrond Hr. Ms. Willem van de Zaan. (NIMH)

boordhelikopter van de Willem van der Zaan, een extra bemanning voor de C-130 Hercules transportvliegtuig en mariniers van de 22INFCIE met 30 *Landing Craft Rubber Motorized* (LCRM) en 8 Boston Whalers. Het DART-team vloog direct door naar Honduras met een van de twee PC3 Orion patrouillevliegtuigen die dat jaar in de West gestationeerd waren. De Orion deed nog een extra verkenning alvorens te landen. Ook het direct door Nederland aangestuurde deel van de operatie was op zoek naar een geschikte locatie om hulp te bieden. De dag erop kwam de Willem van der Zaan in de haven van Puerto Cortés, Honduras. Van hieruit fungeerde het als operatiecentrum voor de Nederlandse noodhulp in het gebied. Daarnaast hielp de bemanning met het repareren van waterpompen, het herstellen van schade op de wal en boden zij medische hulp. Ook leverde het schip iedere dag 10.000 liter drinkwater aan de plaatselijke bevolking.

Het door Nederland aangestuurde deel van de operatie had dezelfde ervaring als de 11de compagnie, ondanks al het leed en ellende was het nog niet eenvoudig om de juiste locatie te vinden waar de noodhulp het meest dringend was. De eerste geschikte locatie bleek al door de Amerikanen 'geclaimd'. Met behulp van de Nederlandse honorair-consul werd een locatie gevonden in El Progreso langs de rivier Ulua. Ongeveer 70% van de infrastructuur was door Mitch vernietigd. Vooral bruggen hadden het te verduren gehad, waardoor de wegen amper begaanbaar waren. De lichte vaartuigen van de Noodhulpcompagnie waren bij uitstek geschikt om stroomopwaarts te varen en zo kleine nederzettingen aan te doen die anders onbereikbaar waren. Vanuit Hato werd materieel ingevlogen met de Orions en twee Hercules-transporttoestellen van de luchtmacht die inmiddels in het gebied waren aangekomen. Hr. Ms. Pelikaan, het ondersteuningsschip in de West, bracht eveneens materieel en technische ondersteuning voor de LCRM's en Boston Whalers. Op 10 november kreeg de Willem van der Zaan een tegenslag te verwerken. Op vliegkamp De Kooij crashte een Lynx helikopter. Hoewel er geen dodelijke slachtoffers vielen moesten daarentegen alle Lynx helikopters aan de grond blijven totdat de oorzaak van de crash duidelijk was. Hiermee had het nationale element geen helikoptercapaciteit meer.

Inmiddels waren de mariniers van de 11de compagnie 'gecrossdecked' van de Tristram naar de Ocean en werden direct gebriefd over operatie *Tellar*. Met behulp van helikopters waren diverse locaties langs de rivier Coco gevonden waar dringend behoefte was aan noodhulp. De waterstand van de rivier was 15 meter hoger dan normaal,

waardoor deze op sommige plekken drie kilometer breed was. De getroffen nederzettingen lagen in Nicaragua op de grens met Honduras en waren tot dan toe alleen door de lucht te bereiken. De Ocean had als helikoptercarrier twee squadrons aan boord, 845 squadron met Seaking transport helikopters en 847 squadron met lichte Lynx en Gazelle helikopters. Nadat 847 de luchtverkenningen had gedaan en her en der contact had gemaakt met de lokale bevolking konden de mariniers met de Seaking helikopters naar de gewenste locaties worden gevlogen. Op 9 november vloog het grootste deel van de compagnie naar de *landingsite* Bamboe nabij het gehucht Raiti. Later vloog het derde peloton naar het gehucht Carrisal De gehele compagnie was nu ingezet inclusief grote delen van 45CDO. In eerste instantie was er de zorg voor landmijnen. In de jaren tachtig van de vorige eeuw had Honduras gediend als uitvalbasis voor de Contra's in hun strijd tegen de Sandanista's van de regering van Nicaragua. Beide partijen hadden daarbij in het grensgebied veelvuldig gebruik gemaakt van landmijnen. Door de hevige regenval en modderstromen bestond de vrees dat deze mijnen in eerder geruimde gebieden terecht konden komen. Voorzichtigheid was geboden, hoewel achteraf geen landmijnen zijn aangetroffen.

Veel mariniers in Raiti en Carrisal verbaasden zich over de toestand in de dorpen. De vertraging van de inzet door besluitvorming en de zoekacties naar geschikte locaties had een aantal dagen gekost. In deze tijd was de lokale bevolking amper instaat geweest iets aan de ellende te doen, men zat met smart te wachten op hulp. In samenwerking met de dorpsoudsten werd een plan van aanpak gemaakt. Na een aantal intensieve dagen kwam de noodhulp teneinde. Lokale overheden en internationale hulporganisaties kregen dankzij de militaire bijstand langzaam maar zeker grip op de zaak, waardoor de militaire aanwezigheid kon worden afgebouwd. Op 14 november embarkeerden de laatste mariniers uit Carrisal aan boord van Ocean. Op 21 november kwam de gehele Nederlandse noodhulpoperatie ten einde. De Nederlandse bijdrage was aanzienlijk; in totaal hadden een kleine 500 mannen en vrouwen steun verleend aan dit zwaar getroffen gebied in Midden-Amerika.

Slot

Menig marinier van de 11de compagnie had gemengde gevoelens ten aanzien van de besluitvorming om tot inzet over te gaan. Hoewel de compagnie op 1 november al voor de kust van de zwaar getroffen Hondurese eilanden lag, duurde het tot de 9de van die maand voordat uiteindelijk in Nicaragua hulp werd geboden. Door de beperkte communicatiemiddelen aan boord van de Tristram was de compagnie niet op de hoogte van de Haagse besluitvorming en de verschillen van inzicht tussen Defensie en BuZa. Dit verschil van inzicht aangaande de bevelvoering zal ook zijn weerslag hebben gehad op de Britten. In eerdere berichtgeving was er nog sprake geweest over de gezamenlijke Brits-Nederlandse inzet³, maar in de dagen erna verdwijnt de Nederlandse inbreng uit de berichtgeving⁴ en lag de focus volledig op de Britse inzet. Ook in de Nederlandse berichtgeving lag de focus op de nationale

bijdrage. Waardering voor de inzet was er zeker wel vanuit het Verenigd Koninkrijk. De gehele amfibische taakgroep kreeg het prestigieuze *Wilkinson Sword of Peace* uitgereikt. Deze waardering wordt jaarlijks uitgereikt aan de eenheid die zich nationaal of internationaal het beste inzet voor de gemeenschap. De compagniescommandant van de 11de compagnie werd uitgenodigd om een miniatuur van het sabel in ontvangst te nemen. Dit miniatuur is vervolgens aangeboden aan de longroom in Doorn. Nationale waardering in de vorm van de Herinneringsmedaille voor Humanitaire Hulpverlening bij Rampen, zoals in latere jaren gebruikelijk is geworden, heeft er tot op heden voor de militairen van Mitch nog niet in gezeten.

De krijgsmacht had na de val van de Berlijnse Muur in 1989 de omslag gemaakt van een Koude Oorlog-organisatie naar een expeditionaire krijgsmacht. Operatie *Tellur* was na operatie *Safe Haven* in Noord-Irak in 1991 de tweede succesvolle inzet van de UK/NL *Amphibious Force* en de eerste inzet vanuit zee. De jarenlange gezamenlijke trainingen betaalden zich uit in een gestroomlijnde inzet. Niet voor niets had de commandant in het Caribisch gebied de voorkeur om de gehele operatie onder Brits bevel te laten plaats vinden. Mitch was ook de eerste keer dat het DART is ingezet. Het team is na 1998 nog drie keer ingezet bij orkanen in de Nederlandse Antillen en bij overstromingen in Mozambique. In maart 2003 legde de VN nieuwe richtlijnen vast voor het verlenen van noodhulp. Onder meer vanwege het risico dat de neutraliteit van de hulporganisaties in conflictgebieden in gevaar komt, koos de VN ervoor pas tot een verzoek tot militaire inzet over te gaan, wanneer civiele organisaties niet aanwezig zijn of wanneer zij ondersteuning vragen. Voor Defensie was dit reden om het DART in april 2005 op te heffen.⁵

In antwoord op Kamervragen verzekerde de minister dat de opgedane kennis en expertise van het DART behouden zou blijven.⁶ Dit is geen overbodige luxe; de orkaanseizoenen lijken ieder jaar in alle hevigheid terug te keren in het Caribisch gebied. Hierbij wordt de krijgsmacht dikwijls ingezet, binnen en buiten het Koninkrijk. De economische schade is daarbij dikwijls enorm hoog, maar door de juiste voorbereidingen blijven de slachtofferaantallen tot nu toe onder die van orkaan Mitch. Daarmee blijft Mitch de meest dodelijke orkaan van de 20ste eeuw tot en met nu.

LTKOLMARN R.A.J. (Rob) de Wit was gedurende de noodhulpoperatie opvolgend-compagniescommandant van de 11de Infanteriecompagnie.

Noten

- 1 Ten Cate, Arthur, Sven Maaskant, Jaus Müller en Quirijn van der Vegt, *Over Grenzen. Het Korps Mariniers na de val van de Muur, 1989 – 2015*, Boom Amsterdam 2015, blz. 172.
- 2 Ten Cate, Arthur, Sven Maaskant, Jaus Müller en Quirijn van der Vegt, *Over Grenzen. Het Korps Mariniers na de val van de Muur, 1989 – 2015*, Boom Amsterdam 2015, blz. 173.
- 3 BBC News, British help for hurricane victims, 6 november 1998, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/208939.stm.
- 4 BBC News, British aid arrives in Honduras, 9 november 1998, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/210154.stm.
- 5 Brief van de Minister van Defensie, Opheffing van het noodhulpverleningsteam, oftewel het «Disaster Assistance Response Team», DART (29800 X nr.81), 8 april 2005.
- 6 Brief van de Minister van Defensie, Antwoord vragen DART (29800 X nr.96), 1 juni 2005.

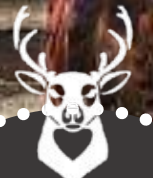
ADVERTENTIE

Wildavonden

MARINECLUB

3, 10, 14, 17 & 24 NOVEMBER

Live

WILD AVOND

- 4 GANGEN WILDMENU-
- 5 GANGEN WILDMENU-

€ 32,50/ 37,50 P.P.
(aperitief en menu)

Tel

0223

614225

17 NOVEMBER
SOLFÈGE- EASY LISTENING
Patrick Pinchetti - gitarist
Sikina Pinchetti - zangeres
Sulaika Kailola - gast

24 NOVEMBER
JAZZ STANDARDS
Cees van den Berg - contrabas
Casper de Graaff - piano
Jim Riedijk - gitaar

BEKIJK DE WILDMENU'S OP ONZE WEBSITE!
WWW.MARINEOFFICIERSCLUB.NL

CARTOON

‘Economisch verzwakt en militair in de touwen geslagen, keken de Russen aan tegen de uitbreidende Amerikaanse aanwezigheid rondom hun grenzen’

De Verenigde Staten zullen zich nog maar eens terugtrekken uit een internationaal verdrag. Deze keer gaat het om het INF, het verdrag voor Intermediate-Range Nuclear Forces. Het INF is een akkoord dat in 1987 werd afgesloten tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie om een halt toe te roepen aan de ontplooiing van raketten met een bereik tussen de 500 en 5500 kilometer.

Zowel Moskou als Washington ontmantelden na ondertekening van het INF verschillende raketsystemen, maar het verdrag had twee grote lacunes. Enerzijds waren raketten gelanceerd vanuit de lucht of vanop zee niet inbegrepen. Anderzijds deden landen als China niet mee. Het eerste hiaat kwam meteen tot uiting met bijvoorbeeld de bouw van de Russische Kh-55, een kruisraket met een bereik van 500 tot 3.000 kilometer, weliswaar gelanceerd door vliegtuigen en dus niet in strijd met het verdrag. Ook Amerikanen werkten snel aan kruisraketten die gelanceerd konden worden vanaf schepen en door vliegtuigen, waaronder de bekende Tomahawk. Tijdens de Golfoorlog van 1990-1991, vlak na de Koude Oorlog, werden liefst 1.000 van die Tomahawks afgevuurd op Irak.

Economisch verzwakt en militair in de touwen geslagen, keken de Russen aan tegen de uitbreidende Amerikaanse aanwezigheid rondom hun grenzen. Het Russische leger werkte voort aan goedkope afschrikking. In 1996 werd een eerste proef uitgevoerd met de Iskander, een wegmobiele raket met een theoretisch bereik van 450 kilometer, maar een effectief bereik dat veel groter is. Vanaf het begin was er kritiek op die ontwikkeling, want mogelijk strijdig met het INF. De Russen gingen echter ongestoord verder. Hun kritiek was dat Amerika met de terugtrekking uit het raketverdedigingsverdrag (ABM) in 2003 en de ontwikkeling van onbemande vliegtuigen een flagrantere bedreiging voor het INF vormde.

Een nog groter probleem werden de raketten van China. Sinds de jaren negentig hebben de Chinezen honderden middellangeafstandsraketten in gebruik genomen en nadien volgden ook wegmobiele kruisraketten die bijna een kopie leken van de tuigen die de Amerikanen en Russen na het INF-verdrag moesten opgeven. China was geen partij in het INF en kon dus gewoon doorgaan. De raketten van China zetten Moskou er in 2007 toe aan om het INF op de korrel te nemen: "Alle landen moeten deze verplichtingen aangaan," stelde Vladimir Poetin, "Het wordt moeilijk dit verdrag te respecteren als andere landen zulke wapens in onze buurt inzetten." Een van de eerste plaatsen waar de Iskander-raket werd ingezet, was aan de Chinese grens.

In een artikel, verschenen in een krant gelieerd aan het Volksbevrijdingsleger, stelden de Chinezen dat zowel de Russen als de Amerikanen de spreekwoordelijke boom in konden. Met hun gigantische wapenarsenaal moeten de twee niet klagen, ging het betoog: voor China zijn nèt de raketten die verboden worden door het INF een goedkope afschrikking. "China zal de opmars van de natie niet laten stoppen," klonk het, "Om de Amerikaanse provocaties te beantwoorden hebben we meer middellangeafstandsraketten en kruisraketten op het land nodig." De Dong-Feng 15 is bijvoorbeeld ideaal tegen Amerikaanse bases in Japan, de Dong-Feng 21 tegen Amerikaanse vliegdekschepen en de CJ-10 kruisraket tegen allerhande doelen langs de maritieme buitenrand. China deed op een gigantische schaal wat de Russen en de Amerikanen niet mochten doen.

Dr. Jonathan Holslag is politicoloog en China-kenner. Hij is onder meer docent Internationale Politiek aan de Vrije Universiteit Brussel.

Militair avonturisme en communistische dreiging

Externe factoren bij de verdediging van de Nederlandse Antillen, 1945-1962

In april 2018 was de oud-Commandant Zeestrijdkrachten, luitenant-generaal der mariniers b.d. Rob Verkerk, in de Tweede Kamer uitgenodigd om zijn visie op de 'Internationale Veiligheidsstrategie 2018-2022' te presenteren. Over het Caribisch gebied meldde hij bij dit rondetafelgesprek dat Den Haag 'militair avonturisme van Venezuela niet [kan] uitsluiten'.¹

Verkerk verwees hiermee naar een lange traditie in het Venezolaanse buitenlandbeleid. Ook na de Tweede Wereldoorlog vreesde Nederland voor Venezolaanse annexatiepogingen van de Nederlandse Antillen. Een andere regionale factor die bij de verdediging van de Nederlandse Cariben vanaf het einde van de jaren veertig een grote rol speelde, was de opkomst van het communisme in de regio. De Oost-Westtegenstellingen werden daardoor steeds voelbaarder. Door het slagen van de Cubaanse Revolutie (1953-1959) lag in het hart van het Caribisch gebied bovendien een communistische staat, waarmee Moskou de internationale orde in het gebied kon beïnvloeden.

Dit artikel zet de Nederlandse marinestrategie op de Nederlandse Antillen aan het begin van de Koude Oorlog uiteen aan de hand van twee bovengenoemde externe factoren – Venezolaans avonturisme enerzijds en het Oost-Westconflict anderzijds.

^ *Fairey Firefly jager-verkennervliegtuigen op het Marinevliegkamp Hato op Curaçao. (NIMH)*

Op de achtergrond speelde daarnaast een maritiem-imperiale beleidstraditie van wereldwijd optreden. Deze *case study* over de Nederlandse Antillen toont dat Den Haag door dit samenspel van intrinsieke motivatie en externe factoren steeds op de Koninklijke Marine teruggreep om het Nederlands belang te verdedigen. De opzet van het artikel is als volgt: eerst passeren de naoorlogse marinestrategie en overzees optreden de revue, waarna de relatie met Venezuela en vervolgens de opkomst van het communisme in het Caribisch gebied aan bod komen.

Naoorlogs marinebeleid: Atlantisch én koloniaal

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was het de Nederlandse marineleiding in Londen duidelijk geworden dat toekomstige internationale gewapende conflicten louter in bondgenootschappelijk verband uitgevochten konden worden. De situatie dat Nederlandse marineschepen verspreid onder geallieerd commando werden ingezet, zagen luitenant-admiraal J.Th. Furstner en de zijnen echter als onwenselijk. De marine stelde tijdens de oorlog de bondgenoten namelijk wel eenheden ter beschikking, maar

had vervolgens geen zeggenschap over de inzet daarvan. De naoorlogse opbouw van de Koninklijke Marine richtte zich daardoor op een zo groot mogelijke, harmonisch samengestelde vloot die uit meerdere smaldelen of eskaders zou bestaan. Op die manier konden de zeestrijdkrachten in bondgenootschappelijk verband, maar onder eigen commandovlag optreden. Het Vlootplan van 1943 ging daardoor uit van een sterkte van vijf smaldelen, waarvan de kern door een vliegkampschip en een kruiser gevormd werd. Volgens historicus en kolonel der mariniers b.d. D.C.L. Schoonoord vormde het schipperen tussen toelozende ambities – de realisatie en indien mogelijk uitbreiding van de vloot – en krappe budgetten de belangrijkste beleidsconstante van de zeestrijdkrachten in de vier decennia na 1945.²

Direct na afloop van de Tweede Wereldoorlog frustreerde de dekolonisatiestrijd in Indonesië (1945-1949) de opbouwplannen van de Marinestaf. Het takenpakket van de zeestrijdkrachten in de Oost varieerde van het ondersteunen van landstrijdkrachten (middels kustbombardementen, troepenvervoer en amfibische operaties) tot het optreden tegen zeeroof en het uitvoeren van een marineblokkade van Republikeinse gebieden.³ Deze grote, maar ongewenste krachtsinspanning – op het hoogtepunt dienden 67 marinevaartuigen, 51 vliegtuigen van de Marine Luchtvaartdienst (MLD) en ruim twaalfduizend man marinepersoneel in de Oost⁴ – vroeg om een *brown water navy* van klein materieel. Marinehistoricus G.J.A. Raven omschreef de dekolonisatieperiode voor de marineleiding daardoor als ‘een lastige erfenis die de wederopbouw slechts stoorde’.⁵ Verder betekende het aangaan van bondgenootschappen (de Westerse Unie in 1948 en de NAVO in 1949) dat behoeftstelling multinationalaal afgestemd moest worden om een geloofwaardige afschrikking te organiseren. In de verdedigingsconcepten van beide allianties moest de Koninklijke Marine zich aanvankelijk op havenverdediging en mijnenbestrijding op de Noordzee richten, maar tussen 1949 en 1951 wisten de zeestrijdkrachten een rol bij de beveiliging van de geallieerde trans-Atlantische scheepvaartroutes te bemachtigen.⁶

In 1950 zond de marineleiding het ‘Oefensmaldeel Nederlandse Antillen’ naar de West, hier afgemeerd in het Schottegat. Van links naar rechts: het fregat Hr. Ms. Johan Maurits van Nassau, de kruiser Hr. Ms. Jacob van Heemskerck, het vliegkampschip Karel Doorman en het fregat Hr. Ms. Van Speijk. (NIMH)

Hoewel traditionele geschiedschrijving als gevolg van de NAVO-taak op de Atlantische Oceaan de nadruk legt op marine-optreden in bondgenootschappelijk verband, beoogt historicus A.J. van der Peet in zijn dissertatie *Out-of-area* dat het vasthouden aan een wereldwijd takenpakket voor de marineleiding tijdens de Koude Oorlog van groot belang bleef.⁷ Ondanks dat de Koude Oorlog bekend staat als een periode waarin unilateraal (maritiem-)militair optreden ongebruikelijk werd, was het geen fenomeen dat tot het verleden behoorde. Internationaal gezien valt de Amerikaanse zeeblokkade van Cuba in 1962 en het optreden van de Royal Navy en de Royal Marines bij de Falklandeilanden in 1982 op, maar ook de Nederlandse zeestrijdkrachten werden ter bescherming van Koninkrijksbe-

‘Net als dat bij Nieuw-Guinea het geval was werd bezit in de West vanuit een geopolitiek motief gezien’

langen unilateraal ingezet. De twee duidelijkste voorbeelden daarvan zijn de eerder aangehaalde naoorlogse inzet in de Indonesische archipel tussen 1945 en 1950 en de kwestie Nieuw-Guinea (1950-1962). Bij het laatste conflict werden tientallen vaartuigen – onder meer het vliegkampschip, torpedobootjagers en onderzeeboten – en maritieme patrouillevliegtuigen in de Oost gestationeerd en dienden ruim duizend mariniers op het eiland. Een van de laatste wapenfeiten van de vloot in Nieuw-Guinea, de slag bij Vlakke Hoek op 15 januari 1962, liet ten slotte zien dat Den Haag er niet voor terugdeinsde geweld te gebruiken om haar belangen te verdedigen. Daarbij bracht onder meer de torpedobootjager Hr. Ms. Evertsen een Indonesische motortorpedoboot tot zinken.⁸

Net als dat bij Nieuw-Guinea het geval was werd bezit in de West vanuit een geopolitiek motief gezien. In juli 1947 zond de Marinestaf een groep zeeofficieren naar de Antillen die moest onderzoeken in hoeverre Curaçao geschikt was voor het stationeren van een eskader. Zij concludeerden dat het tijdelijk stationeren van een smaldeel in Caribische wateren mogelijk was.⁹ Begin 1949 gaf Moorman,

die de Indische defensie blijkbaar mentaal al vaarwel had gezegd, in de Defensiecommissie te kennen dat Curaçao in het vervolg als enige overzeese ‘hulpbasis’ zou fungeren. Bovendien haalde de marineleiding in 1950 het belang van de olieaffinage op Aruba en Curaçao en de verdediging van de eilanden aan om te pleiten voor het behoud van het vliegkampschip Hr. Ms. Karel Doorman.¹⁰ ‘Daar ter wereld in te grijpen, waar de politieke en strategische eisen van het ogenblik zulks nodig zullen maken’ was de kerntaak van de marine, aldus Commandant der Zeemacht viceadmiraal jhr. E.J. van Holthe.¹¹

Venezolaanse dreiging

De Nederlands-Venezolaanse betrekkingen vormden politiek-strategische eisen die om maritiem ingrijpen en een maritieme aanwezigheid vroegen. De naoorlogse Venezolaanse buitenlandpolitiek liep volgens vertrouwde lijnen: de Nederlandse gezant te Caracas, F.W. Craandijk, beschreef deze als ‘een nagenoeg openlijk streven tot annexatie van de Nederlandse Antillen’.¹² De Zuid-Amerikaanse staat meende dat de Benedenwindse Eilanden historisch gezien tot Latijns-Amerika behoorden. In de Venezolaanse pers werd tevens geijverd voor Antilliaanse onafhankelijkheid; het onder censuur staande sociaaldemocratische dagblad *El Nacional* stelde in maart 1949 dat wanneer autonomie zou uitblijven, de eilanden ingelijfd moesten worden door Venezuela.¹³

Het verrast niet dat de secretaris-generaal van Buitenlandse Zaken, H.N. Boon, vond dat er weliswaar sprake was van een ‘“interpretatieve” dreiging’, maar dat ‘het gevaar van Venezolaanse inmenging latent aanwezig blijft’.¹⁴ Eerder berichtte gouverneur P.A. Kasteel aan Den Haag dat ‘er honderd bommenwerpers en jagers aan de overzijde in Venezuela’ gereed stonden om te interveniëren. Ook schout-bij-nacht jhr. H.A. van Foreest, de Nederlandse marineattaché in Washington, was beducht dat Caracas een Antilliaans militair avontuur zou aangaan.¹⁵ Verschillende Venezolaanse speldenprikken wezen er niet direct op dat het land de Antillen daadwerkelijk wilde binnenvallen, maar namen de onrust zeker niet weg. Tijdens de kerstdagen van 1953 vlogen Venezolaanse gevechtsvliegtuigen onaangekondigd over de Benedenwindse Eilanden. Nog serieuzer was het beschieten en opbrengen van het onder Nederlandse vlag varende vissersschip Marsbango, dat in april 1954 door de Venezolaanse kustwacht van smokkel werd verdacht. Doordat de schipper van de Scheveninger kotter tijdens de Venezolaanse achtervolging kans zag naar Willemstad te telegraferen, werd het stationsschip Hr. Ms. Van Speijk – bijgestaan door enkele MLD-Fairey Fireflies – zuidwaarts gedirigeerd om onder de Venezolaanse kust te patrouilleren. Enkele dagen daarna werden schip en bemanning vrijgegeven.¹⁶ Naast de angst van Den Haag voor Venezolaanse inbreng in en hiermee zeggenschap over de verdediging van de Nederlandse Cariben in oorlogstijd, vormde versterking van de Venezolaanse defensie een reden de Nederlandse militaire aanwezigheid in de West uit te breiden.

Om Venezuela van een aanval te weerhouden greep Nederland terug op de eigen zeestrijdkrachten voor het

nodige vlag- en machtsvertoon in de Caribische wateren. In 1951 vertrok Hr. Ms. Ceram ter ondersteuning van het stationsschip Hr. Ms. Van Speijk naar de Antillen, werden de landmachttaken aan het Korps Mariniers overgedragen en kreeg de marinecommandant in 1952 de beschikking over een squadron Fairey Fireflies jager-verkenner van de MLD.¹⁷ Ook kunnen de Westreizen van Smaldeel V in 1950, 1952, 1959 en 1962, alsmede individuele bezoeken van het vliegkampschip Hr. Ms. Karel Doorman aan de Antillen worden gezien als *naval diplomacy*, door de Zweedse marinehistoricus J.J. Widén gedefinieerd als ‘the use of naval force as a political instrument short of war’.¹⁸

Naast het versterken van de maritieme presentie beoefende de Koninklijke Marine de verdediging tegen *coups de main*. Een voorbeeld van dergelijke oefeningen is de oefening LANDEX I in 1952, waarbij nagenoeg het gehele defensiepotentieel in de regio inzet zag. De oefening vormde een uitgelezen kans voor de marineleiding om te laten zien dat haar krijgsmachtdeel in staat was te land, ter zee en in de lucht het overzeese bezit te verdedigen. De Antillen, ‘Roodland’ genoemd, werden bij deze oefening bedreigd door ‘Blauwland’. Deze staat – waarmee

‘Doordat Venezuela bevreesd was dat de Nederlandse Antillen als springplank voor staatsgrepen gebruikt zouden worden, kwam het in de jaren vijftig meermaals tot politieke botsingen tussen Caracas en Den Haag’

duidelijk Venezuela bedoeld werd – had volgens het operatieplan ‘besloten door middel van een coup de main de rode regering omver te werpen en gevangen te nemen om hierdoor het eiland in bezit te nemen’.¹⁹

Den Haag volgde een strategie die op afschrikking was gericht, aangezien deze oefeningen het politieke doel hadden Venezuela duidelijk te maken dat de Nederlandse strijdkrachten in staat waren terug te slaan wanneer de Nederlandse soevereiniteit werd geschonden en dat Den Haag voor die inzet niet zou terugdeinzen. Naast het politieke signaal dat van deze oefeningen uitging, pasten ze ook binnen het streven van de marineleiding wereldwijd actief te blijven na het verlies van het gros van de Nederlandse gebiedsdelen in Oost-Azië. De vlagofficier MLD, schout-bij-nacht vlieger H. Schaper, schreef in 1950 aan schout-bij-nacht Van Foreest dat wanneer de MLD eenmaal ‘voet aan wal in de West [heeft], dan kunnen wij daar verder op voortbouwen’. De staatssecretaris van Marine, kapitein-ter-zee P.J.S. de Jong, stelde niet toevallig kort voor de soevereiniteitsoverdracht van westelijk Nieuw-Guinea in 1962 dat de taken in de West goed bij het Korps Mariniers pasten, omdat deze eilanden per definitie op de grens van land en water liggen en het korps volgens hem ‘“expeditionair” (tropisch getraind) en mobiel’ moest zijn.²⁰

Tot een daadwerkelijke invasie kwam het niet, maar door dat Venezuela bevreesd was dat de Nederlandse Antillen als springplank voor staatsgrepen gebruikt zouden worden, kwam het in de jaren vijftig meermaals tot politieke

In 1955 deed de kruiser Hr. Ms. De Ruyter Venezuela voor vlagvertoon aan. Links de Nederlandse ambassadeur, mr. J.C. van Beusekom, rechts de commandant van de De Ruyter, kapitein-ter-zee A.H.J. van der Schatte Olivier. (NIMH)

botsingen tussen Caracas en Den Haag. Het Zuid-Amerikaanse continent werd geteisterd door militaire coups, wat tot een instabiel politiek landschap leidde. Een gevolg was een groot aantal regeringsleiders en -getrouwen die in ballingschap leefden en van daaruit plannen voor een terugkeer smeedde. Caracas verweet Den Haag een *safe haven* voor potentiële coupplegers te bieden op de Antillen. Eén van de voorvallen in deze context werd bekend als het Pamflettenincident. In de nacht van 19 november 1959 strooiden twee Cubaanse piloten bij vergissing anti-Venezolaanse pamfletten boven Curaçao in plaats van Venezuela uit, om vervolgens op Aruba te landen. Volgens de Venezolaanse minister van Buitenlandse Zaken, I.L. Arcaya, ging het om ‘destructive printed propaganda (...) with an instigation to rebellion against the Constitutional Government of Venezuela’. Nederland beboette de piloten voor het vliegen over de Shell-raffinaderij, het uitwerpen van de pamfletten en illegaal wapenbezit. Caracas vond de straf te laag en tekende fel protest aan tegen deze gang van zaken, want ‘the history (...) of the recent century shows that the political incidence of the neighboring countries always repelled in the Netherlands Antilles’. Den Haag, schreef de minister, moest op zijn tellen passen. Volgens Arcaya vertegenwoordigde de Venezolaanse regering immers ‘a united population with that of the Netherlands Antilles by bonds of blood and history, and by the economy which in an absolute way makes said Antilles dependent from Venezuela’.²¹ Boon, de voormalig secretaris-generaal die ondertussen ambassadeur in Caracas was, wist deze diplomatieke plooi glad te strijken. Hij zegde Venezuela toe dat de Antilliaanse regering erop zou toezien dat de Nederlandse Cariben niet als uitvalsbasis voor ondermijnende activiteiten gebruikt konden worden.

Twee vliegtuigkapingen in 1961, door respectievelijk zeven Venezolaanse officieren en zeven studenten die op de

Benedenwinden politiek asiel wilden aanvragen, leidden niet tot diplomatieke spanningen. Den Haag besloot dat zij asiel kregen, maar in het Europese deel van het Koninkrijk – niet in de West.²²

The Bear in the Backyard

Waar de marineleiding inzake Venezuela vooral bevreesd was voor invasiepogingen, leidde de opkomst van het communisme in Latijns-Amerika tot de angst dat de olie-raffinaderijen op Aruba en Curaçao ten prooi konden vallen aan sabotagedaden. Al in mei 1948 waarschuwde de CIA dat de Sovjetambassade in Venezuela plannen maakte in geval van oorlog de oliewinning in Venezuela en de olieraaffinage op Curaçao en Aruba te saboteren. Volgens het CIA-memorandum was ‘the Ambassador himself (...) a petroleum geologist, and he has a staff sufficient to direct any agents that may have slipped in’.²³ Bovendien beschikte het US Caribbean Command vanaf 1952 over operatieplannen om Venezolaanse olievelden te bezetten indien er een communistische machtsovername zou plaatshebben.²⁴

Om de banden tussen de VS en de Zuid-Amerikaanse nabuurstaten aan te halen maakte vicepresident Richard M. Nixon in het voorjaar van 1958 een officiële reis over het continent. Op 13 mei arriveerde hij in Caracas, waar de overgangsregering onder *vicealmirante* W.E. Larrazabal – met steun van de communisten – net enkele maanden aan het bewind was. Het bezoek liep uit op een mislukking: al bij aankomst op de luchthaven werden de vicepresident en de *second lady* door een menigte belaagd en met pruimtabak bespuugd. Onderweg van het vliegveld naar de tombe van de vrijheidsstrijder Simon Bolívar werd Nixons stoet door een boze communistische mensenmassa tegengehouden. De begeleidende Venezolaanse politieagenten namen de vlucht, de menigte sloeg de ruiten van de vicepresidentiële limousine in en dreigde de auto in brand te steken. De chauffeur wist met de zwaar beschadigde Cadillac de Amerikaanse ambassade te bereiken door tegen het verkeer in te rijden. Nixon verschanste zich in de residentie van de ambassadeur totdat hij de volgende ochtend Venezuela verliet.²⁵ Washington verkreeg aanvankelijk geen contact met Nixon, waardoor Eisenhower in de veronderstelling verkeerde dat zijn vicepresident zich in levensgevaar bevond. De Joint Chiefs of Staff stuurden eenheden van de 101st Airborne Division en van het US Marine Corps respectievelijk naar Puerto Rico en Guantánamo, Cuba, gereed om ingezet te worden in Venezuela. De US Navy stelde voor deze operatie, codenaam POOR RICHARD, zes torpedobootjagers, een kruiser en een vliegkampschip ter beschikking.²⁶

Nixons tocht liet de VS zien dat zij het zich niet meer konden permitteren naïef te zijn over de weerstand die het Amerikaanse beleid in Latijns-Amerika opriep. Het slagen van de Cubaanse Revolutie versterkte dit beeld. President John F. Kennedy zag het indammen van Cuba dan ook als vitaal voor de Amerikaanse nationale veiligheid. De Russische beer was tot in de Amerikaanse achtertuin doorgedrongen en bedreigde daarmee de Westerse belangen in het Caribisch gebied – ook die van Nederland. Ook op

Onderzeebootjager Hr. Ms. Rotterdam op volle zee, 1962. (NIMH)

de Antillen zorgde het Cubaanse regime voor ongerustheid, omdat Castro het communistisch vuur in Venezuela opstookte. Communisten uit dat land zetten in 1962 onder andere pijplijnen bij Maracaibo in brand.²⁷ Bovendien werd het voortbestaan van het communistische regime op Cuba in toenemende mate een geopolitiek spel, doordat de Amerikaanse dreiging deze eilandstaat binnen te vallen tot grotere betrokkenheid van de Sovjetleiding leidde.²⁸ Met de Cubacrisis in oktober 1962 bereikte het Oost-Westconflict in het gebied zijn climax.

De toegenomen regionale spanningen bewerkstelligden dat Den Haag meer en modernere middelen voor de Antilliaanse defensie vrijmaakte. In december 1960 volgde de uitrusting van het MLD-squadron in de West met vijf Grumman Trackers onderzeebootbestrijdingsvliegtuigen. Hierdoor werd de luchtvloot gemoderniseerd en kreeg Squadron 1 op Curaçao meer personeel tot zijn beschikking.²⁹ Met de komst van twee Agusta Bell-helikopters was het squadron daarnaast beter toegerust voor *search and rescue*-taken.³⁰ De Grumman TBM-352 Avengers, die in 1957 de Fairey Fireflies hadden vervangen,³¹ werden afgestoten. Verder bood de overdracht van Nieuw-Guinea in oktober 1962 de mogelijkheid vrijgekomen militaire middelen in de West in te zetten. Op die manier kregen de sleepboot Hr. Ms. Wamandai en het landingsvaartuig L9609 een taak op de Antillen.³² Ook kon het kernbataljon van het Korps Mariniers verder worden aangevuld met een wereldwijd inzetbare Qua Patet Orbis-compagnie.³³

Tot slot besloot Den Haag de militaire aanwezigheid in de West te versterken met een tweede stationsschip. De onderzeebootjager Hr. Ms. Rotterdam arriveerde in december 1962 in Willemstad.³⁴

Besluit

De overzeese gebiedsdelen in de West boden Den Haag de mogelijkheid na het neerhalen van de vlag in Indonesië wereldwijd buiten NAVO-verband actief te blijven. In het Caribisch gebied kon de marine – in tegenstelling tot bij het dekolonisatieconflict in de Indonesische archipel – groot materieel inzetten. De defensieopbouw op de Antillen sloot daardoor aan bij het verlangen een ‘harmonische vloot’ op te bouwen, zoals onder meer de verscheidene Westreizen van Smaldeel V tijdens de jaren vijftig laten zien. Dit uitgangspunt maakte dat het Nederlandse marinebeleid in het Caribisch gebied scherpere contouren kreeg door externe factoren, waarvan in dit artikel de angst voor Venezolaans militair avonturisme en de toenemende invloed van de Koude Oorlog in het Caribisch gebied aan bod kwamen. Beïnvloed door deze factoren liet de Nederlandse regering zien dat het op kritieke momenten niet bij intenties bleef en werd de militair-maritieme aanwezigheid in de West versterkt.

De afgelopen jaren waren internationale spanningen rondom de Caribische gebiedsdelen van het Koninkrijk evenmin ver weg. Zo liet Nederland in juli 2014 een voormalig directeur van de Venezolaanse inlichtingendienst uit

voorlopige hechtenis gaan nadat Caracas marineschepen richting de Benedenwinden dirigeerde.³⁵ Eerder dit jaar sloot het Latijns-Amerikaanse regime de grenzen met Aruba, Bonaire en Curaçao om vermeende smokkelhandel tegen te gaan. Deze Venezolaanse maatregelen tonen niet alleen dat het land assertiever is geworden, maar illustreren tevens dat de Benedenwindse Eilanden worden gebruikt als afleiding voor binnenlandse problemen. Deze en toekomstige in potentie dreigende situaties lijkt Den Haag, gelijk in de eerste decennia na 1945, enkel door inzet of versterking van de Koninklijke Marine het hoofd te kunnen bieden.

T.A. (Tico) Onderwater MA is werkzaam bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie.

Noten

- HTK, 2017-2018, 33 694, nr. 18.
- D.C.L. Schoonoord, *Pugno Pro Patria: De Koninklijke Marine tijdens de Koude Oorlog* (Franeker 2012) 311.
- M. Hoekstra, ‘De “vergeten strijd” in Nederlands-Indië: Zeeroof en zeeroofbestrijding tijdens de dekolonisatieoorlog (1945-1949)’, *Marineblad* 127:6 (2017) 24-28, 25.
- R.E. van Holst Pellekaan en I.C. de Regt, *Operaties in de Oost: De Koninklijke Marine in de Indische archipel (1945-1951)* (Amsterdam 2003) 135, 354-355. De vijftuizend mariniers van de Mariniersbrigade op Oost-Java waren administratief onder commando van de Commandant der Zeemacht in Nederlands-Indië geplaatst, maar vielen operationeel onder legercommandant generaal S.H. Spoor. Zie: D.C.L. Schoonoord, *De Mariniersbrigade, 1943-1949: Wording en inzet in Indonesië* (Den Haag 1988).
- G.J.A. Raven, ‘Een nieuwe vloot, nieuwe taken 1945-1962’ in: G.J.A. Raven (red.), *De kroon op het anker: 175 jaar Koninklijke Marine* (Amsterdam 1988) 117-134, 117.
- J.W.L. Brouwer en I. Megens, ‘Het succesvolle verzet van de Koninklijke Marine tegen taakspecialisatie in de NAVO, 1949-1951’, *Transaktie* 1 (1992) 65-83.
- A.J. van der Peet, *Out-of-area: De Koninklijke Marine en multinationale vlootoperaties, 1945-2001* (Franeker 2016) passim.
- Zie: R.E. van Holst Pellekaan, I.C. de Regt en J.F. Bastiaans, *Patrouilleren voor de Papoea’s I, De Koninklijke Marine in Nieuw-Guinea, 1945-1962* (Amsterdam 1989); R.E. van Holst Pellekaan, I.C. de Regt en J.F. Bastiaans, *Patrouilleren voor de Papoea’s II, De Koninklijke Marine in Nieuw-Guinea, 1960-1962* (Amsterdam 1990) 112-115.
- Nationaal Archief, Den Haag (NL-HaNA), Archief van de Chef van de Marinestaf en de Bevelhebber der Zeestrijdkrachten [2.12.19] , 1945-1948 (Marinestaf 45-48), inv. nr. 799 (Commissie Onderzoek voor West-Indië), Commissierapport, 21 juli 1947.
- Schoonoord, *Pugno Pro Patria*, 45-46.
- NL-HaNA, Archieven van de Raad van Ministers, 1823-1992 [2.02.05.02], inv. nr. 1000 (Vergaderstukken Raad MAK 1949-1951), Memorandum chef Marinestaf, 29 augustus 1950.
- I. van Heeswijk, ‘De irredenta van de Benedenwindse Eilanden: Een historisch onderzoek naar de mogelijke militaire dreiging van Venezuela op de Benedenwindse Eilanden in de periode 1945-1986’ (masterscriptie Universiteit van Amsterdam 2011) 24.
- Ibidem, 30.
- Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), Sous-chef van de Generale Staf, 1945-1952 [518], inv. nr. 23 (Stukken defensie Nederlandse Antillen en Suriname), Nota verdediging Nederlandse Antillen, 31 oktober 1952.
- G.J. Oostindie en I. Klinkers, *Knellende Koninkrijksbanden I, 1940-1954* (Amsterdam 2001) 49; NL-HaNA, Archieven van de Nederlandse Ambassade in de Verenigde Staten, 1945-1984 [2.05.263] (Ambassade Washington), inv. nr. 473 (Afspraken defensie Antillen), Nota Van Foreest, 19 oktober 1951.
- Koninklijke Marine, *Jaarboek van de Koninklijke Marine 1954* (Den Haag 1955) 228; Anoniem, ‘Protest bij regering Venezuela tegen opbrengen van kotter’, *Het Parool*, 21 april 1954; NL-HaNA, Code-archief BZ, inv. nr. 17271 (Militaire aangelegenheden Nederlandse Antillen en Suriname), Instructie Commandant Marine Nederlandse Antillen, 28 juli 1954.

- Van Dissel en Groen, *In de West*, 78.
- J.J. Widén, ‘Naval Diplomacy – A Theoretical Approach’, *Diplomacy & Statecraft* 22:4 (2011) 715-733, 719.
- NL-HaNA, Archief van de Commandant der Zeemacht in de Nederlandse Antillen, 1946-1989 [2.13.112] (CZMNA), inv. nr. 755 (Oefening LANDEX I), Oefening LANDEX I, mei 1952.
- NIMH, Van Foreest [145], inv. nr. 114, Schaper aan Van Foreest, 1 december 1950; NIMH, Notulen van de Koninklijke Marine, 1945-2004 [069], inv. nr. 33 (Notulen Hoofdenvergadering), Admiraltiteitsraad 257, 11 september 1962.
- National Archives and Records Administration, College Park, Maryland (NARA II), Records of the Foreign Service Posts of the Department of State (RG 84), Netherlands West Indies (NWI), Consulate General Curaçao (Curaçao), Classified Subject Files 1959-1965, Box 1, Arcaya aan Boon, 11 december 1959.
- Van Dissel en Groen, *In de West*, 88; Van Heeswijk, ‘De irredenta’, 8.
- NARA II, Record Group 263: Records of the Central Intelligence Agency, Intelligence Publication Files 1946-1950, Office of Research Estimates 31-48, ‘Vulnerability to sabotage of petroleum installations in Venezuela, Aruba and Curaçao’, 23 april 1948.
- NARA II, Record Group 349: Records of Joint Commands, Plans and Operations Division, Security Classified ‘Diagonal Plans’, Operation Plans, Box 4, Operation STYGIAN, 15 februari 1952.
- L. Schoultz, *Beneath the United States: A History of US Policy toward Latin America* (Cambridge MA 1998) 348-351.
- R.C.S. Trahair en R.L. Miller, *Encyclopedia of Cold War Espionage, Spies, and Secret Operations* (New York 2012) 300.
- H.M. Tarver en J.C. Frederick, *The History of Venezuela* (New York 2006) 108-109.
- T. Ashby, *The Bear in The Backyard: Moscow’s Caribbean Strategy* (Lexington 1987); R.M. Pious, *Why Presidents Fail: White House Decision Making from Eisenhower to Bush II* (Lanham 2008) 31.
- NARA II, RG 84, NWI, Curaçao, Classified Subject Files 1959-1965, Box 1, Amerikaans consulaat Willemstad aan State Department, 8 november 1960.
- Van Dissel en Groen, *In de West*, 88.
- Ibidem, 84.
- Schoonoord, *Pugno Pro Patria*, 136.
- Van Dissel en Groen, *In de West*, 88.
- Ibidem.
- K. Vyas en J. de Córdoba, ‘Aruba Says Venezuela Raised Military Pressure on It’, *The Wall Street Journal*, 28-07-2018.

Het Kremlin. Een politieke en culturele geschiedenis

Auteur	Catherine Merridale
Uitgever	Amsterdam, Uitgeverij Rainbow, 2017
Omvang	528 blz
Prijs	€ 10,00
ISBN	9789041712684

Stalin. Het hof van de rode tsaar

Auteur	Simon Sebag Montefiore
Uitgever	Amsterdam, Uitgeverij Rainbow, 2018
Omvang	720 blz
Prijs	€ 10,00
ISBN	9789041712813

Er wordt wel gesproken van ‘de terugkeer van de geschiedenis’. Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in 1990-1991 leek Rusland aanvankelijk een ‘normaal’ Europees land te worden. Sinds Vladimir Poetin aan de macht is, en zeker sinds 2008, vaart Moskou echter een andere koers en wil het zich op assertieve wijze onderscheiden van het Westen. Als gevolg hiervan is de belangstelling voor Rusland en de Russische geschiedenis in het Westen de laatste tien jaar toegenomen. Nederland bleef niet achter. Zo hebben bijna alle grote dagbladen weer een correspondent in Moskou. En al ruim twee jaar is de rijke website van het kennisplatform ‘Raam op Rusland’ in de lucht. De Amsterdamse Uitgeverij Rainbow droeg onlangs aan deze ontwikkeling bij met de – bijzonder vriendelijk geprijsde – heruitgave van vertalingen van twee klassieke studies over de Russische geschiedenis, geschreven door de Britse historici Katherine Merridale en Simon Sebag Montefiore.

In haar in 2013 verschenen ‘Het Kremlin. Een politieke en culturele geschiedenis’ verknoopt Merridale de geschiedenis van Rusland met de biografie van het Kremlin. Ze beschrijft hoe de vesting vanaf de twaalfde eeuw het centrum werd van achtereenvolgens Rusland, de Sovjet-Unie en het post-communistische Rusland. Het driehoekige Kremlin (het Russische woord voor versterkte stadskern) is een verzameling paleizen, kerken en bestuursgebouwen. Het is niet alleen de thuishaven van Ruslands heersers maar het is ook het symbolische hart van het grootste land op aarde en de belichaming van de macht van de Russische staat. Dát is de grote aantrekkingskracht ervan. Boris Jeltsin zei ooit: ‘Die plek heeft iets magisch, in de lucht zit de magie van de geschiedenis.’ Merridale laat zien dat de opeenvolgende machthebbers van tsaar Ivan I tot Poetin door middel van het Kremlin hebben geprobeerd hun jonge regimes de nodige legitimiteit te verschaffen. Zij toont aan dat dat idee van historische continuïteit een mythe is: ‘De Russische geschiedenis zit vol sloop en herbouw.’ Zo lieten Lenin en Stalin kloosters en kerken verdwijnen. Na de val van het communisme werd geprobeerd de geschiedenis te ‘herstellen’ onder meer door de herbouw van de Verlosserskathedraal aan de oostzijde, ‘geen nauwgezette kopie van het origineel’, schrijft Merridale, ‘maar meer een reusachtige en kostbare vervalsing [...] smakeloos en ondoordacht’. Vanaf zijn aantreden in 2000 wilde Poetin van Rusland weer een sterke staat maken. Ook voor hem was de iconische vesting van belang om zichzelf binnen de traditie van het grootse Russische verleden te plaatsen.

De laatste jaren maakte Stalin – die ruim 25 jaar de scepter zwaaide in het Kremlin – een revival mee. Bij recente opiniepeilingen in Rusland kwam hij te voorschijn als ‘belangrijkste figuur aller tijden’. Dat komt omdat de col-

lectivisatie en de zuiveringen, die onder zijn leiding aan vele miljoenen het leven kostte, op de achtergrond beginnen te raken. Stalin staat steeds meer symbool voor rust en orde op binnenlandspolitiek gebied. Daarnaast is zijn naam verbonden aan de tijd dat de Sovjet-Unie een wereldmogendheid was, met als hoogtepunt natuurlijk de overwinning op nazi-Duitsland in de ‘Grote Vaderlandse Oorlog’.

Het leesbare en terecht veelgeprezen ‘Stalin. Het hof van de rode tsaar’ (dat in 2003 in het origineel verscheen) is een kroniek van Stalins entourage van- af zijn benoeming tot ‘leider’ in 1929 tot zijn dood in 1953. Daarbij zwakt Montefiore de gigantische schuld van Stalin geenszins af, doch probeert hij de fabel te weerleggen dat hij de enige verantwoordelijke was. De charismatische en intelligente Stalin is de hoofdpersoon, maar de auteur schetst ook mooie portretten van bekende en minder bekende figuren om hem heen als Zdanov, Mikojan, Molotov, Beria en Chroesjtsjov. Hierdoor ontstaat een fascinerend beeld van het dagelijks leven in het Kremlin. Vooral in de beginjaren was dat een ‘ongekend intiem dorp’: alle ‘magnaten’ woonden er, iedereen kwam voortdurend bij elkaar over de vloer, men ging gezamenlijk op vakantie en... ondertekende gezamenlijk de dodenlijsten. Naarmate de magnaten elkaar naar het leven gingen staan, werd de stemming minder vrolijk. Stalin werd steeds grilliger, steeds meer paranoïde en steeds gevaarlijker. Zijn omgeving sloeg dat met angst en beven gade: ‘Er waren verschillende signalen voor een slechte bui: als hij zijn pijp niet had aangestoken, was dat een slecht voorteken. Wanneer hij zijn pijp neerlegde, was er een uitbarsting op komst. Als hij echter met het mondstuk van zijn pijp over zijn snor streek, was hij tevreden.’

Het mooiste hoofdstuk in het boek gaat over Stalins sterfbed. Op 1 maart 1953 kreeg hij een beroerte. Aanvankelijk zaten de magnaten hulpeloos in een kring rond hun bewusteloze leider. Niemand durfde een beslissing te nemen. Lijfartsen waren er trouwens niet. Die waren op bevel van Stalin gevangengezet omdat hij ze verdacht van een complot om hem te vermoorden. Een tragikomische aaneenschakeling van fouten volgde tot Stalin op 5 maart zou overlijden. Overigens werd begin 2018 de satirische, maar tamelijk waarheidsgetrouwe Britse speelfilm ‘The death of Stalin’ – die vermoedelijk grotendeels is gebaseerd op Montefiore’s boek – in Rusland verboden vanwege ‘Westerse desinformatie’ bedoeld om verdeeldheid in Rusland te zaaien.

Onder Poetin is de officiële versie van de Russische geschiedenis steeds belangrijker geworden en zijn overheidsarchieven minder goed toegankelijk. Montefiore begon zijn onderzoek eind jaren negentig en slaagde erin staatsstukken (zoals de persoonlijke stukken van Stalin!) in te zien die sindsdien weer geheim zijn. Het Kremlin is een voorbeeld dat Westerse historici – mits zij over goede contacten beschikken – ook in het huidige Rusland nog onafhankelijk onderzoek kunnen doen. Merridale kreeg zelfs rondleidingen door de geheime kelders en zolders van het Kremlin. Zij vertelt er smakelijk over. Alleen het bestaan van een geheime metrotunnel die Stalin volgens een hardnekkige Moskouse legende zou hebben laten graven om gemakkelijker bij zijn datsja buiten de stad te komen, kon zij niet bevestigd krijgen.

‘Het Kremlin’ en ‘Stalin’ zijn allebei verzorgd uitgegeven met een uitgebreid notenapparaat en personen- en zakenregister. Hoe men Poetins politiek ook moge beoordelen, als historicus kan ik de toegenomen belangstelling voor Rusland en zijn geschiedenis alleen maar toejuichen.

J.W.L. Brouwer
Centrum voor Parlementaire Geschiedenis, Radboud Universiteit Nijmegen

Dutch Navies of the 80 years' war 1568-1648

Auteur	Bouko de Groot
Uitgever	Osprey Publishing, 2018
Omvang	48 blz
Prijs	£ 10,99
ISBN	9781472831651

Dutch Navies of the 80 years' war beschrijft de maritieme strijdkrachten van de Republiek der Verenigde Nederlanden in de Tachtigjarige Oorlog tegen Spanje. Naast de vele gevechten en zeeslagen met Spanje in Europese wateren besteedt dit rijk geïllustreerde boek ook aandacht aan de wijze waarop Nederland wereldwijd op zee een imperium wist op te bouwen om daarmee de onafhankelijkheidstrijd te bekostigen.

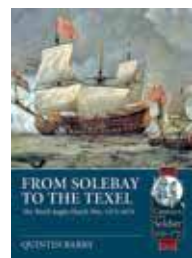

De slag bij Chatham. Nederlanders op de Medway

Auteur	Graddy Boven
Uitgever	Aspekt, Soesterberg, 2018
Omvang	268 blz
Prijs	€ 21,95
ISBN	9789463381178

In 2017 was het 350 jaar geleden dat de Nederlandse vloot de rivier de Medway opvoer om de daar voor anker liggende Engelse oorlogsschepen te veroveren of te vernietigen. Deze Tocht naar Chatham geldt nog altijd als het meest roemruchte wapenfeit in de geschiedenis van de Koninklijke Marine. Er vonden in dit jubileumjaar conferenties, roeitochten, gedenkdiens-ten en concerten plaats. Ook kwam het Marineblad met een speciaal jubileumnummer. Nu, in 2018, volgen de boeken.

Graddy Boven, die als conservator verbonden is aan het Marinemuseum en al een hele reeks maritiem-historische werken op zijn naam heeft, biedt met zijn nieuwe boek een gedetailleerd overzicht van de gebeurtenissen van 1667. Het boek begint met de Engelse Burgeroorlogen van de jaren 1640 en loopt tot met het einde van het bewind van raadspensionaris Johan de Witt in 1672. Het boek behandelt de bredere politieke, diplomatieke en economische achtergronden van de Engels-Nederlandse rivaliteit en zoomt vervolgens nader in op de voorbereiding en de uitvoering van de Nederlandse raid, en het complete falen van de Engelse verdediging. Het boek, dat geïllustreerd is met werk van Jack Staller en Arnold de Lange, gaat uitgebreid in op de hoofdpersonen en biedt de lezer met allerlei citaten ook inzicht in hun belevingswereld.

From Solebay to the Texel. The Third Anglo Dutch War 1672 - 1674

Auteur	Quintin Barry
Uitgever	Helion and Company, 2018
Omvang	128 blz
Prijs	£ 19,95
ISBN	9781911628033

Dit boek beschrijft de Derde Nederlands-Engelse oorlog van de 17de eeuw. Na een kort verslag van de eerste twee maritieme confrontaties van beide landen volgen de zeeslag bij Solebay, beide slagen voor de kust van Schooneveld en de slag bij Texel (Kijkduin) waar De Ruyter een Engels-Franse invasie op de Nederlandse kust wist te voorkomen.

Luctor et Emergo. De onderzeeboten van de Koninklijke Maatschappij De Schelde 1905-1958

Auteurs	Tobias van Gent en Ron van Maanen
Uitgever	Het Boekenschap, Zelhem, 2018
Omvang	172 blz
Prijs	€ 29,95
ISBN	9789492723338

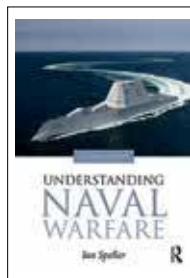
Op 8 juli 1905 werd op de werf van de Koninklijke Maatschappij De Schelde de eerste onderzeeboot te water gelaten met de naam 'Luctor et Emergo'. Na deze O1 zouden in Vlissingen nog eens negentien onderzeeërs van stapel lopen. Dit boek vertelt het verhaal van de bouw van deze geavanceerde onderzeeboten en van hun inzet in vredes- en oorlogstijd. Het eerste exemplaar van dit boek is begin september aangeboden aan Vice Admiraal Rob Kramer.

Naval Diplomacy for the 21st Century. A model for the Post-Cold War Global Order

Auteur	Kevin Rowlands
Uitgever	Routledge, Abindon-on-Thames Engeland, september 2018
Omvang	222 blz
Prijs	£ 92,00
ISBN	9781138624245

Dit boek biedt een gedetailleerd onderzoek naar marine diplomatie van verleden tot heden en bestrijdt de gangbare Anglo-Amerikaanse school. De studie beschrijft meer dan 500 incidenten van na de Koude Oorlog en gebruikt dit om aan te tonen dat maritieme diplomatie nog steeds een zeer waardevol middel is in de omgang tussen staten.

Understanding Naval Warfare (second edition)

Auteur	Ian Speller
Uitgever	Routledge, Abindon-on-Thames Engeland, Augustus 2018
Omvang	254 blz
Prijs	£ 24,79
ISBN	9781315227818

Dit is de tweede editie van Understanding Naval Warfare uit 2014 van militair historicus Ian Speller. Deze tweede versie bestaat uit twee delen. Het eerste deel richt zich op de theorie en concepten van maritieme strategie en veiligheid. Het tweede deel behandelt de praktijk van zowel oorlogvoering als handhaven van de vrede op zee.

Nieuwe radartechnologie essentieel voor raketverdedigingsmissies Koninklijke Marine

Ballistische raketten in handen van vijandige staten vormen een van de grootste hedendaagse dreigingen. Deze wapens klimmen na de lancering uit tot buiten de dampkring, volgen in het luchtledige een ballistische baan en duiken vervolgens met snelheden van meerdere kilometers per seconde de atmosfeer weer in.

Op weg naar een doel dat vele honderden of zelfs duizenden kilometers vanaf het lanceerpunt kan liggen. Ze zijn relatief goedkoop en kunnen worden voorzien van nucleaire, chemische of biologische massavernietigingswapens. Eenmaal gelanceerd is er door de grote snelheid van de raketten weinig tijd ze uit te schakelen. Tijdige waarneming is daarom essentieel. Tijdens de NAVO-toppen in 2010 in Lissabon en 2012 in Chicago is besloten om een raketverdedigingschild voor Europa te gaan uitrollen om lange afstand ballistische raket dreigingen te kunnen neutraliseren. De ontwikkeling van nieuwe radartechnologie was daarin een hoofdpunt.

Vanaf volgend jaar plaatst de Koninklijke Marine op haar vier luchtverdedigings- en commandofregatten de nieuw ontwikkelde SMART-L Multi-Mission langeafstandsradar van Thales aan boord. Dankzij nieuwe technieken kan deze meer dan 2.000 kilometer ver 'kijken'. Als het nodig is, ook de onderschepping van vijandelijke raketten faciliteren. Dat onderscheppen is mogelijk met Standard Missile SM-3 geleide wapens. Deze kunnen vanaf marineschepen of landbases gelanceerd worden en vervolgens buiten de dampkring middels een frontale botsing een naderende ballistische raket vernietigen. Doordat de nieuwe SMART-L Multi-Mission de dreiging

De SMART-L Multi-Mission langeafstandsradar.
(foto Thales)

zo vroeg mogelijk kan detecteren en de vliegbaan ervan binnen seconden nauwkeurig kan meten, is er meer tijd voor een dergelijke onderschepping. Daardoor stijgt ook de kans dat eventuele toekomstige vijandelijke aanvallen met ballistische raketten kunnen worden afgeweerd, of beter nog, afgeschrikt.

Radartechnologie

Een radar zendt een puls radiogolven, elektromagnetische energie, uit en als die tegen een doel terugkaatst, vangt de radar deze weer op. Het is te vergelijken met een echo in de bergen als geluid wordt weerkaatst. Het tijdsverschil tussen het geluid en het horen van de echo, gedeeld door twee, is de afstand. Het "geluid", de puls, van een radar heeft de snelheid van zo'n 300.000 km per uur, de snelheid van het licht. Ook hier kan de afstand tot het doel berekend worden door het tijdsverschil. Daarnaast kan een radar meten hoe snel een doel beweegt. Dit alles gebeurt in *real-time*.

Er zijn – kort gezegd - twee soorten radars. Zoekradars scannen binnen een paar seconden 360 graden rondom en detecteren in die tijd alle doelen die ze kunnen vinden. Volgradars volgen heel specifiek één doel tegelijk. Deze radars vullen elkaar goed aan. De oorspronkelijke SMART-L was de grootste zoekradar waarover De KM beschikte ; deze is nu al een kleine 20 jaar bij diverse landen in Europa en Azië in gebruik en is langzamerhand toe aan modernisering. Daaruit voortkomend kwam de vraag van de Koninklijke Marine aan Thales om een versie te ontwikkelen met de nieuwste technologie en meer uitgebreide mogelijkheden, o.a. om ingezet te kunnen worden tegen ballistische raketten. Die kunnen door hun enorme snelheden en gedeeltelijke route buiten de dampkring namelijk niet gedetecteerd worden door conventionele radar.

Een Zwitsers zakmes

De nieuw ontwikkelde SMART-L Multi Mission radar kan vergeleken worden met het bekende Zwitserse zakmes. De multifunctionele inzetbaarheid is niet alleen aantrekkelijk maar bespaart ook kosten: een radar gaat ca. 30 jaar mee, een periode waarin op defensiegebied van alles kan veranderen. De nieuwe SMART-L is een toekomstbestendig systeem, waarin de software kan worden aangepast of ge-updatet, om bijvoorbeeld samen te kunnen werken met toekomstige onderscheppingswapens die nog geïntroduceerd worden op de markt. Voldoende werkgeheugen in de nieuwe radars zorgen ervoor dat deze updates in de toekomst kunnen worden uitgevoerd zonder onderbreking van de missie. Zo blijft het systeem operationeel relevant ook als de dreiging en omstandigheden veranderen. De radar moet als het nodig is direct ingezet kunnen worden bij een dreiging. Dit kan het verzorgen van het traditionele luchtbeeld (vliegtuigen, helikopters, drones en kruisvluchtwapens) zijn maar ook het detecteren van ballistische raketten en het ondersteunen van onderscheppingen daarvan. Europese NAVO-landen bouwen samen met de Verenigde Staten een raketschild ter bescherming van ons continent; een project waarbij radartechnologie een belangrijke rol speelt. De gehele

krijgsmacht heeft daar mee te maken. Niet alleen de marine maar ook de luchtmacht krijgt de SMART-L Multi-Mission, terwijl voor de landmacht een kleinere Thales radar met vergelijkbare technologie is ontwikkeld.

Over de SMART-L radar

De SMART-L is een 3D radar voor het (o.a.) detecteren en volgen van vliegtuigen en raketten op lange afstand. Ondanks deze specialisatie, kan de SMART-L ook objecten op het water opsporen. De radar is oorspronkelijk in de jaren 1990 ontwikkeld in 'Gouden Driehoek'-verband: een samenwerking tussen Defensie, TNO en Thales. SMART-L radars van het oorspronkelijke model zijn in twee varianten gebruikt aan boord van zo'n 25 Nederlandse, Britse, Deense, Duitse, Franse, Italiaanse en Zuid-Koreaanse marineschepen.

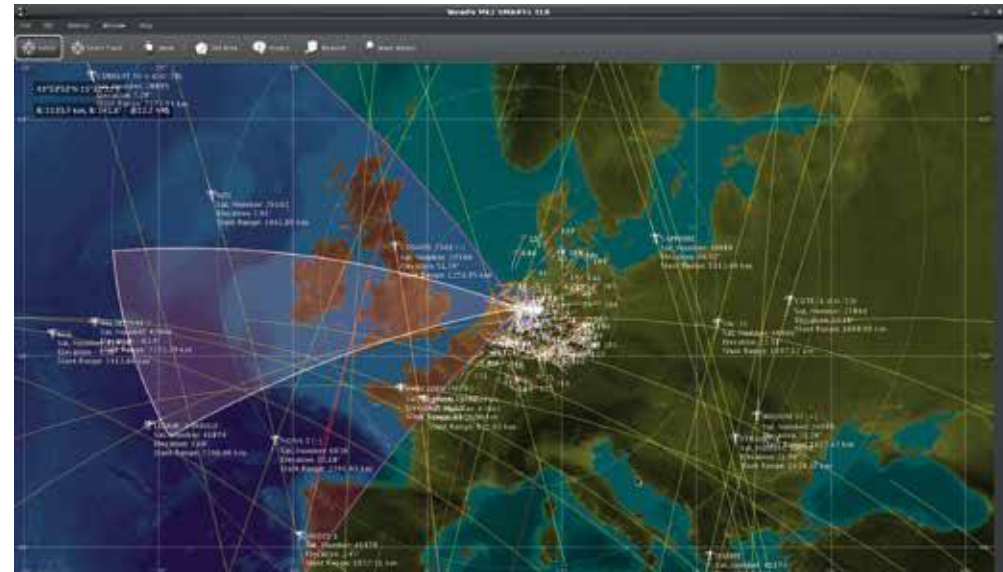
In 2006 traceerde de SMART-L tijdens een test nabij Hawaii als eerste radar ter wereld een raket in de ruimte zonder dat vooraf bekend was waar het object zich

‘Dankzij de elektronische bundelsturing kan de radar ook tijdens het draaien van de antenne alvast een stukje naar voren kijken of nog even terugkijken’

ongeveer moest bevinden. Een mooi moment voor de ontwikkelaars van de radar. Dit was mogelijk dankzij het vermogen van de SMART-L om in één zoekslag een groot gebied zowel binnen als buiten de dampkring af te zoeken. In 2012 besloot Defensie om de vier SMART-L radars op Nederlandse schepen te moderniseren naar de nieuwe Multi-Mission versie, waardoor deze 'ruimte-optie' vanaf volgend jaar de standaard voor de Nederlandse marine wordt.

Het afstandsbereik van de SMART-L Multi-Mission is voor een radar in deze categorie vandaag de dag ongeëvenaard, dankzij de combinatie van *Active Electronically Scanned Array* (AESA) technologie en de gepatenteerde *Extended Long Range* (ELR) golfvorm. Met AESA wordt bedoeld dat de radarbundels niet (alleen) worden gestuurd door het laten ronddraaien van de antenne, maar vooral langs elektronische weg. Dat is op zichzelf niet nieuw, zie bijvoorbeeld ook de radar van het Patriot grondgebonden luchtverdedigingssysteem of de SPY-1 Aegis-radar van de Amerikaanse marine. Daarvan staat de radarantenne stil en worden de radarsignalen de gewenste richting op gestuurd door middel van fase-verschuivers in de antenne, het zogeheten *Phased Array* principe.

Bij Patriot en andere radars van die generatie heeft de radar echter slechts één zender, die zich achter de antenneplaat (de array) bevindt. Vandaar dat deze technologie ook wel *Passive Electronically Scanned Array* (PESA) wordt genoemd. Is die ene zender stuk, dan valt het systeem uit. Bij een AESA radar zitten er grote aantallen zend-/ontvang-elementen in de antenne die elk feitelijk een klein mini-radarsysteemje vormen. De SMART-L Multi-Mission heeft meer dan 1.500 zend-/ontvang-paneeltjes in de antenne, waardoor

Radarbeeld van de SMART-L Multi-Mission. (foto Thales)

deze radar ten opzichte van een traditionele radar veel gemakkelijker in de vaart kan worden gehouden. Er kunnen een paar elementen stuk gaan, zonder dat dit gevolgen heeft voor de werking. Dit concept heet ook wel *graceful degradation*. Al deze zend-/ontvang-elementen produceren samen een enorme hoeveelheid digitale informatie, genoeg om elke seconde een volle spindle [DVD-rek] aan Blue Ray schijfjes te kunnen volschrijven. Dat moet allemaal gefuseerd worden zodat uiteindelijk elke seconde één CD aan data in de finale signaalverwerking kan worden gestopt. De daarvoor benodigde processing (computer-rekencapaciteit) was vroeger altijd het knelpunt. Maar de huidige industriële computers, gekoppeld met glasvezelkabels en een Gigabit-netwerk, maken dit mogelijk.

De software die het hele radarproces bestuurt is een indrukwekkend aspect van de SMART-L EWC. De ruim 1.500 zend-/ontvang-elementen in de antenne vormen samen een soort orkest; dat moet gedirigeerd worden, zodat ze allemaal op tijd en tegelijk zenden en ontvangen. Ook moet bekend zijn 'wie wie' is, want ieder element ontvangt het signaal onder een iets andere hoek vanwege zijn positie in de antenne. De signaalverwerking maakt uit die enorme berg signaal-data één verhaal, en dat gaat naar de gebruiker.

Om de mogelijkheden van de SMART-L Multi-Mission nog even kort te benoemen: lange afstandsbereik; multi-missie capaciteit; een veel hogere nauwkeurigheid voor positie en hoogte van de doelen; meer dan 1.000 doelen tegelijk in track kunnen hebben. Bovendien kan de radar, dankzij de elektronische bundelsturing, ook tijdens het draaien van de antenne alvast een stukje naar voren kijken, of nog even terugkijken: *Forward & Backward Looking*. Dit kan in allerlei variaties worden losgelaten op een bepaalde sector, om daar nog frequenter te kunnen zoeken. Hierdoor is het veel beter mogelijk om snel veranderende scenario's toch te kunnen volgen. Denk bijvoorbeeld aan een *Air Battle* scenario boven de Noordzee met tientallen jachtvliegtuigen tegelijk in een klein stukje luchtruim in actie, dicht bij elkaar en heftig manoeuvrerend.

Zoekpatronen van de SMART-L Multi-Mission

De SMART-L Multi-Mission kent vier hoofd-zoekpatronen:

- *Air Surveillance*, traditionele inzet: de radar draait rond en kijkt naar vliegtuigen, helikopters, kruisvluchtwapens, drones e.d.;
- *Air Surveillance & BMD Mixed*: de radar draait rond, kijkt in een bepaalde sector naar ballistische raketten en beperkt naar vliegtuigen, buiten die sector kijkt hij zonder beperking naar vliegtuigen e.d.;
- *Air Surveillance & BMD Sector*: de radar draait rond, kijkt in een bepaalde sector alleen naar ballistische raketten, buiten die sector kijkt hij zonder beperking naar vliegtuigen e.d.;
- *BMD Staring*: hierbij staat de radar stil en kijkt alleen in een bepaalde sector naar ballistische raketten. In deze mode kan de radar tot meer dan 2.000 km verdoelen ter grootte van een keukentafel detecteren en in track nemen.

In al deze modes kan per antennerotatie worden gekozen uit drie patronen die kunnen worden neergelegd. Een voorbeeld is *Volume Search* (het gehele voorliggende luchtruim wordt gescand – hierbij geldt dat hoe kleiner de gekozen elevatie, hoe groter het afstandsbereik). Maar ook *Sector Search* of *Fence Search* kan worden geselecteerd. Bij de eerste kijkt de radar in een bepaald stukje van het voorliggende luchtruim. Bij de tweede kijkt hij op de radarhorizon. Als een ver achter de horizon gelanceerd doel daar boven uit komt klimmen, heeft de radar het doel meteen te pakken.

Formidable Shield oefening

Mede dankzij de verwerving van de nieuwe SMART-L is Nederland een Europese koploper op het gebied van radar- en raketverdedigingstechnologie. Die leidende rol werd onder meer zichtbaar tijdens twee operationele demo's op zee, waarbij echte ballistische raketten werden gelanceerd: de 'At Sea Demonstration 2015' en 'Formidable Shield 2017'.

Voor beide demonstraties werden vanaf de kust van de Hebriden-eilanden in westelijke richting ballistische

'Tijdens de oefening Formidable Shield in 2017 kon LCF Zr. Ms. De Ruyter dankzij de SMART-L radar ballistische raketten detecteren, volgen en de gegevens real-time beschikbaar stellen. Op de foto passeert Zr. Ms. De Ruyter, voorzien van de Smart-L radar het Canadese marineschip HMCS Montreal. (foto Dan Bard, Formation Imaging Services)

raketten gelanceerd. Deze bereikten een hoogte van 300 km (200 km de ruimte in) en een snelheid van meer dan 3 km per seconde. Tijdens Formidable Shield kon het luchtverdedigings- en commandofregat Zr. Ms. De Ruyter dankzij de SMART-L radar de ballistische raketten detecteren en volgen. Vervolgens maakte het schip deze gegevens in *real-time* (live) beschikbaar voor een Aegis-klasse schip van de Amerikaanse marine via het aangewezen NAVO-communicatienetwerk. De kwaliteit van de data die hieruit kwam was hoog genoeg om door de Amerikanen te worden gebruikt voor een zogeheten 'Launch on Remote' onderschepping. Daarbij lanceert het ene schip een onderscheppingsraket gebaseerd op radargegevens ontvangen van een ander schip. Zr. Ms. De Ruyter had nog de oorspronkelijke SMART-L versie aan boord maar deze was voor 'Formidable Shield' tijdelijk aangepast met een deel van de nieuwe technologie van de SMART-L Multi Mission.¹

De eerstgebouwde nieuwe SMART-L Multi-Mission radar kon vanaf zijn teststoren bij Thales in Hengelo, zo'n 1.500 km van het oefengebied verwijderd, de ballistische raketten ook detecteren en met grote precisie volgen; een tot dusver ongekende prestatie in radarland.

IRBM's

Veel rondzoekradars in de markt kunnen misschien wel wat tegen ballistische raketten, maar alleen tegen zogeheten *Short Range Ballistic Missiles* (SRBM's) zoals bijvoorbeeld de Scud. Die hebben een bereik van 1.000 km of daaromtrent. Dat betekent dat ze tijdens hun vlucht slechts een relatief beperkte snelheid en hoogte bereiken. Echter, het huidige denken in BMD gaat er van uit dat je je ook moet kunnen verdedigen tegen *Intermediate Range Ballistic Missile* (IRBM) raketten met een dracht van meer dan 4.500 km. Die bereiken veel hogere snelheden, grotere vlieghoogtes en komen onder een lagere aanvlieghoek weer de atmosfeer binnen. Een IRBM kan op het hoogste punt van zijn ballistische baan tot ruim 1.200 km hoogte komen (een Scud ongeveer 150 km), een vliegtijd hebben van zo'n 15 minuten tussen lanceren en impact op het doel, een aanvlieghoek tijdens de terugkeer in de dampkring van slechts 30 graden (een Scud zo'n 55 graden), en een snelheid van meer dan zes

km/seconde (een Scud ruim twee km/seconde). Nederland heeft vanaf volgend jaar in principe de mogelijkheid SMART-L Multi-Mission radars, voorwaarts gepositioneerd op zee of geplaatst in Nederland, aan te bieden aan het raketverdedigingsschild dat door de NAVO momenteel gefaseerd wordt uitgerold boven ons continent. Als de radars in de toekomst inderdaad in deze context worden ingezet, gaan ze hun data via een speciaal ingericht communicatienetwerk doorgeven aan het *Ballistic Missile Defence Operations Centre* van de NAVO op de vliegbasis Ramstein in Duitsland. De marineradars kunnen bijvoorbeeld vanaf een locatie in de Oostelijke Middellandse Zee een gebied van waaruit ballistische raketten zouden kunnen komen bewaken. De twee luchtmacht-radars kunnen vanaf hun posities in Nederland vooral een bijdrage leveren aan het invullen van het radarnetwerk boven Centraal- en West-Europa. De ontwikkeling en verwerving van de nieuwe SMART-L stonden vanaf het begin in het teken van de sterke focus bij de krijgsmacht op mogelijkheden voor buitenlandse samenwerking. Omdat naast Nederland, vijf andere Europese landen varen met SMART-L radars of afgeleiden daarvan, zoekt Defensie naar samenwerking bij de verdere ontwikkeling en – straks – het onderhoud van dit systeem.

Nederland is toonaangevend op het gebied van radartechnologie en –ontwikkeling. Defensie, de industrie en kennisinstituten werken hierbij nauw samen. Het platform 'Nederland Radarland' verankert deze samenwerking en waarborgt de kennis en technologieontwikkeling. Defensie, Thales Nederland, TNO en de Technische Universiteit Delft vormen het samenwerkingsverband.

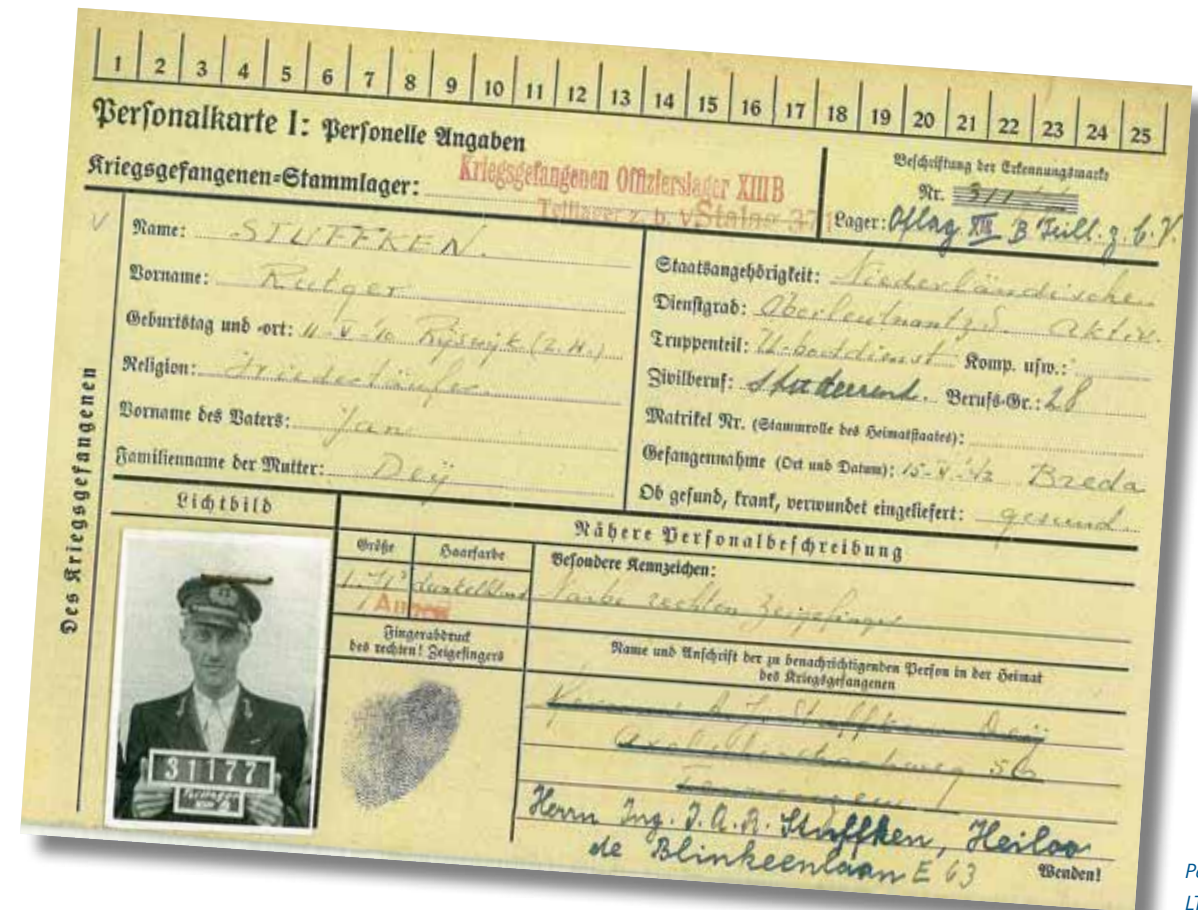
Isabelle Kuper-Borsboom is Global Communications Manager en Joris Janssen Lok is Team Leader Future Market Requirements bij Thales Nederland BV.

Bronnen

- www.defensie.nl
- www.twente.com
- www.janes.com

Noot

- <https://www.youtube.com/watch?v=U84MABkAPI&feature=youtu.be>

Personalskarte van LT22 Stuffken. (NIMH)

'Geflüchtet und nicht wiederergriffen...'

Het lot van een uit krijgsgevangenschap ontsnapte marineofficier

Gedurende de bezetting van Nederland (1940-1945) voerden de Duitsers 11.500 Nederlandse militairen in krijgsgevangenschap. Het gros van hen zat deze gevangenschap lijdzaam uit, maar enkelen tientallen wisten te ontsnappen. Van hen die hierin succesvol waren verschenen incidenteel spannende publicaties. Over diegenen die andermaal in gevangenschap belandden of in hun ontsnappingspoging het leven lieten is minder bekend.

In dit artikel wordt eerst een schets gegeven van de groepen militairen die gedurende de bezetting achter-eenvolgens in krijgsgevangenschap werden gevoerd en de ontsnappingspogingen die sommigen onder hen daarbij ondernamen. Daarna volgt een beschrijving van de Duitse reactie op deze ontsnappingen. Aan de hand van het lot van de marineofficier luitenant-ter-zee der tweede klasse (LTZ 2) Rutger Stuffken, volgt tenslotte het relaas van een groep Nederlandse officieren die met hun ontsnappingspoging het slachtoffer werden van een berucht en dodelijk bevel: *Aktion Kugel*.

In Duitse krijgsgevangenschap

Na de capitulatie van de Nederlandse strijdkrachten op 15 mei 1940 trad een demobilisatieproces in. Onder Duitse regie werden de Nederlandse strijdkrachten ontmanteld en opgeheven. Dit proces moest twee maanden daarna, op 15 juli, zijn voltooid. Tijdens de gevechtshandelingen in de meidagen waren er ongeveer 20.000 Nederlandse militairen krijgsgevangen gemaakt en afgevoerd naar Duitsland. Het overige deel van de Nederlandse krijgsmacht verbleef na de capitulatie als krijgsgevangene in de kazernes en garnizoenen. Als onderdeel van een charmeoffensief om Nederland voor de Duitse zaak te win-

nen besloot Hitler in de eerste helft van juni van 1940 de groep gevangenen, samen met de militairen die nog in de kazernes verbleven, vrij te laten. Aansluitend werden de meesten direct met groot verlof huiswaarts gezonden. Van beroepsmilitairen verlangden de Duitsers als voorwaarde tot vrijlating een verklaring, waarin betrokkenen op erewoord beloofden zolang de oorlog duurde geen vijandelijke activiteiten tegen het Duitse Rijk te ondernemen. Het leeuwendeel van de beroepsmilitairen tekende de verklaring. Slechts 69 militairen, meest officieren en cadetten en één KM-stoker der 2e klasse, weigerden. Ze werden als krijgsgevangenen afgevoerd en verwierven later grote bekendheid als de Colditz-groep, vernoemd naar een kasteel in Saksen dat was ingericht als krijgsgevangenkamp.

De groep beroepsofficieren die de erewoordverklaring tekende moest zich jaarlijks melden. In 1941 was dat slechts een formele handeling op een kantoor van de Duitse bezettingsautoriteiten in de provincie waar men woonde. In mei 1942 moesten de officieren zich evenwel op één door de Duitsers aangewezen kazernes melden. Door een groeiende betrokkenheid van officieren in het verzet, nam de bezetter hen bij de controle onverhoeds krijgsgevangen. De Duitsers hoopten hiermee de kern van

‘Van al de Nederlandse krijgsgevangenen zouden er in de oorlog 130 één of meerdere ontsnappingspogingen ondernemen’

het verzet te hebben “kaltgestellt”. In totaal volgde de afvoer van 2027 officieren: 1634 van de landmacht, 246 van de marine, 86 cadetten en 61 adelporsten. Na een kort verblijf in Offizierslager (Oflag) XIII B Neurenberg-Langwasser belandden zij in Stammlager (Stalag) 371 Stanislaw, Polen (tegenwoordig Oekraïne).¹

In het voorjaar van 1943 riep de bezetter een veel grotere groep militairen op zich te melden. Ditmaal betrof het de reserveofficieren, (beroeps)onderofficieren en manschappen; in theorie de gehele voormalige Nederlandse strijdkrachten in Nederland van mei 1940. Hoewel de officiële reden van de Duitse autoriteiten bij deze oproep eveneens het tegengaan van verzetsactiviteiten was, had Berlijn met de maatregel een ander oogmerk. Krijgsgevangenen dienden als arbeidskrachten in Duitsland te worden ingezet. Veel militairen ontvingen op grond van aantoonbare economische onmisbaarheid evenwel een zogeheten ‘Blaue Ausweis’ wat hen vrijstelde van afvoer in krijgsgevangenschap. Anderen doken onder.

Uiteindelijk belandden van de beoogde ruim 150.000 militairen ‘slechts’ een kleine 9000 militairen in krijgsgevangenschap. Via Stalag XI A Altengrabow en later Stalag IV B Mühlberg werden de manschappen als dwangarbeider verdeeld over honderden zogeheten Arbeitskommando’s (Arb.Kdo.). Het grootste Arb.Kdo was Stalag IV C Wistritz/Brück. Van de ruim 11.500 Nederlandse militairen die gedurende 1942-1945 in Duitse krijgsgevangenschap verbleven, behoorden er circa 1400 tot de Koninklijke Marine.

Van al de Nederlandse krijgsgevangenen zouden er in de oorlog 130 één of meerdere ontsnappingspogingen ondernemen. Velen faalden in hun opzet en werden teruggevoerd in krijgsgevangenschap. Tientallen wisten niettemin de ‘eigen linies’ te bereiken, of in ieder geval uit Duitse handen te blijven. Ongeveer twintig militairen bekochten hun poging met de dood. Vooral onder officieren bestond er de drang te ontsnappen. De ervaren ontsnappingspecialisten uit Colditz vormden na hun overplaatsing in juni 1943 samen met die uit Stanislaw één groep. Hun ontsnappingspogingen spreken sterk tot de verbeelding en zijn in tal van publicaties uitvoerig beschreven. Tot de bekendste officieren die succesvol wisten te ontsnappen behoorden de marineofficieren LTZ 2 Ch.L.J.F. Douw van der Krap, LTZ 2 E.H. Larive en schout-bij-nacht L.A.C.M. Doorman, de broer van de in de Javazee gesneuvelde geallieerde eskadercommandant.

Aktion Kugel

Een groot aantal militairen was als gezegd minder succesvol bij hun ontsnappingspoging. Bij hun terugkeer in het krijgsgevangenkamp van waaruit deze was ontsnapt volgden in de regel disciplinaire maatregelen zoals enkele dagen tot maximaal 28 dagen eenzame opsluiting. Duitsland leefde formeel de regels van de Conventie van Genève na. Krijgsgevangenen uit landen die de conventie hadden ondertekend genoten doorgaans de behandeling zoals die was vastgelegd in het Krijgsgevangenenverdrag van 1929. Dit verdrag beschreef de status van krijgsgevangenen, hun rechten en plichten, de behan-

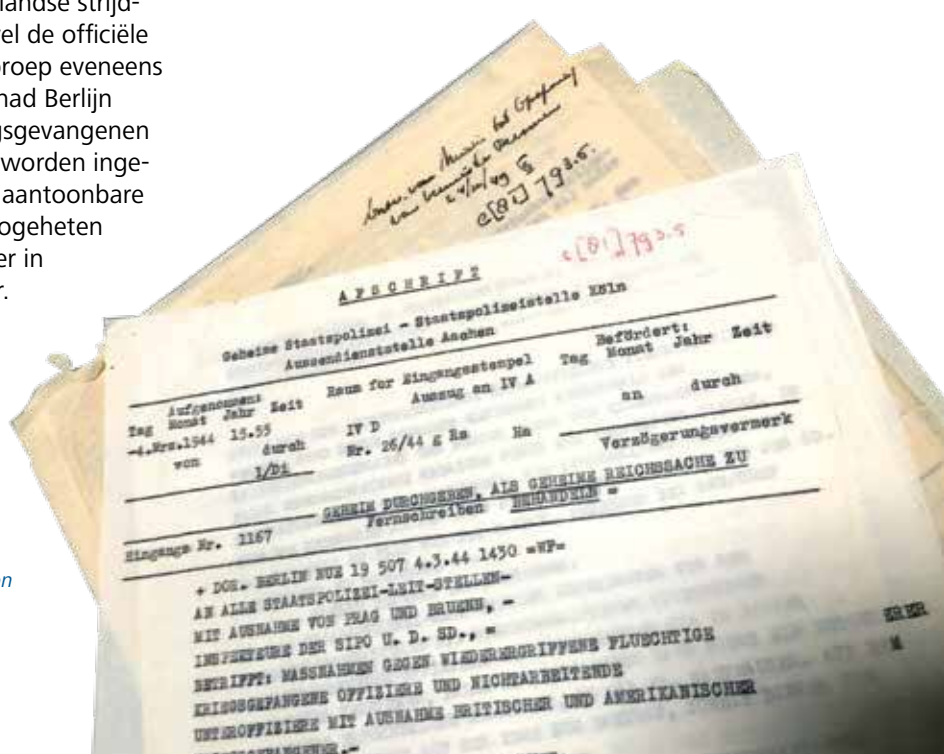
Groep officieren in Stalag 371 Stanislaw, 1943. geheel rechts LTZ2 R. Stuffken. (NIMH)

deling door de gevangenhoudende mogendheid en de richtlijnen met betrekking tot de repatriëring van krijgsgevangenen door ziekte. Vanuit de nationaalsocialistische rassenideologie werden krijgsgevangenen militairen door de nazi-autoriteiten per land evenwel anders benaderd. Het hoogst in de Duitse rangorde stonden Britse en Amerikaanse krijgsgevangenen. Vermoedelijk had dit te maken met het feit dat het Verenigd Koninkrijk en de VS relatief veel Duitse militairen in krijgsgevangenschap hielden. Daarna volgden militairen uit landen die als ‘Germaans’ werden gekwalificeerd, zoals Nederlanders en Noorwegen. Het laagst in de rangorde stonden Sovjet-krijgsgevangenen. Naar hen werd zo goed als niet omgekeken: 3 miljoen kwamen in de oorlog om. Het feit dat de Sovjet-Unie de conventie niet had ondertekend, verschafte de Duitsers zelfs een soort van legitimatie voor hun daden. Met het verslechteren van de Duitse krijgskansen vanaf 1943 verhardde de Duitse houding tegenover krijgsgevangenen. Hun inzet als dwangarbeiders nam allengs toe, alsook werd er strenger tegen onwillige krijgsgevangenen opgetreden. Op 30 mei 1943 vaardigde het Oberkommando der Wehrmacht (OKW), dat hoofdverantwoordelijk was voor de uitvoering van het krijgsgevangenenbeleid, een Befehl über das Kriegsgefangenenwesen uit. Hierin stond expliciet de mogelijkheid van inzet van krijgsgevangenen voor werkzaamheden vermeld. Om het toenemende aantal vluchtpogingen een halt toe te roepen, vaardigde de Sicherheitspolizei (SIPO) en Sicherheitsdienst (SD) op bevel van het hoofd der SS en Polizei Reichsführer-SS Heinrich Himmler op 4 maart 1944 een bevel uit onder de codenaam Aktion Kugel. Deze maatregel had tot doel: ‘Massnahmen gegen wieder ergriffene flüchtige kriegsgefangene Offiziere und nichtarbeitende Unteroffiziere mit Ausnahme britischer und amerikanischer kriegsgefangener’.

Het betrof zodoende instructies hoe te handelen bij het oppakken van ontsnapte officieren en werk-weigerende onderofficieren. Bij arrestatie dienden zij, met uitzondering van Britten en Amerikanen, onder de codenaam ‘Stufe III’ te worden overgedragen aan de plaatselijke SIPO of SD functionaris. Deze moest vervolgens de Wehrmacht instanties informeren met de vastgestelde tekst ‘Geflohen und nicht wieder ergriffen’. Ook toezichthoudende instanties zoals het Internationale Rode Kruis kregen een melding van deze strekking. Hiermee werden de betrokken militairen ‘uitgeboekt’ uit de Duitse krijgsgevangenenadministratie. Vervolgens gingen zij op transport naar het concentratiekamp Mauthausen, waar ze onder de codenaam Aktion Kugel spoedig werden vermoord. Dat zelfs de officiële Duitse instantie belast met het krijgsgevangenenbeheer, de Dienststelle Chef des Kriegsgefangenenwesens im Allgemeinen Wehrmachtsamt, (formeel) niet op de hoogte was van deze maatregel, onderstreept het geheime karakter van de maatregel. Een aantal Nederlandse officieren zou de verstrekkende gevolgen van dit bevel aan de lijven ondervinden.

LTZ 2 Rutger Stuffken

De in 1910 in Rijswijk geboren LTZ 2 Rutger Stuffken, diende gedurende de meidagen van 1940 als chef van het Marine-Duikbedrijf (MDB) te Den Helder. Tot zijn spijt behoorde hij niet tot het deel van de KM dat kort voor de capitulatie naar Groot-Brittannië wist te ontkomen. Na het tekenen van de erewoordverklaring volgde voor Stuffken op 15 juli 1940 ontslag uit de dienst. Voor de afwikkeling van lopende zaken, zoals herstel van havens, schepen en installaties, werd het Duikbedrijf, waaraan Stuffken leiding gaf, ingeschakeld. Deze werkzaamheden werden zoveel mogelijk getraineed. Op 14 oktober 1940 kreeg Stuffken eervol ontslag. Twee jaar later, op 15 mei 1942,

Afschrift bevel Aktion Kugel. (NIMH)

ontving hij de oproep zich te melden voor de *'Tweede verplichte bijeenkomst ter controle van de voormalige Nederlandse Weermacht'*. Net zoals in 1941 was Stuffken in de veronderstelling dat hij na controle huiswaarts kon keren. Als opgemerkt bleek de werkelijkheid anders. Na aankomst in Breda vernamen de Nederlandse officieren dat ze als krijgsgevangenen op transport naar Duitsland gingen. Als beweegreden werd opgegeven dat zij zich niet aan de erewoordverklaring zouden hebben gehouden en betrokken waren bij verzetsactiviteiten. Een dag later arriveerden de Nederlanders in het krijgsgevangenenkamp Oflag XIII B Neurenberg-Langwasser. Op zijn krijgsgevangenkaart vermeldde de Duitsers: *'Wurde in Imuiden als Mitarbeiter der Deutsche Marine (Tauchbetrieb) wegen Schwierigkeiten mit dem deutschen und eigenen Personal*

'Ook Stuffken broedde op de mogelijkheid te ontsnappen maar ontving van de "vereniging" geen groen licht. Vermoedelijk omdat de Duitsers lucht van zijn plannen hadden'

entlassen'. Zijn karaktereigenschappen waren: *'Schlecht, unzuverlässig...'*. Bij aankomst in het kamp had Stuffken bij de Duitsers dus al de naam onbetrouwbaar te zijn. De groep officieren verbleef niet lang in Langwasser. Reeds op 1 augustus werd de groep van circa 1700 man op transport gezet naar Stalag 371 Stanislaw. Hoewel de meeste officieren in dit kamp de tijd trachten te doden door het organiseren van voetbalwedstrijden etc., ontstonden er ook ontsnappingsplannen. Ontsnappen was niet alleen door Duitse bewakingsmaatregelen moeilijk. Onder de Nederlandse krijgsgevangenen bestond namelijk een zogeheten 'reisvereniging' onder leiding van de kapitein van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger M. van den Heuvel. Indien een ontsnapping op touw werd gezet, oordeelde een commissie wie daarvoor in aanmerking

kwam. Personeel van de marine of van de Militaire Luchtvaart kreeg hierbij voorrang. Ook Stuffken broedde op de mogelijkheid te ontsnappen maar ontving van de 'vereniging' geen groen licht. Vermoedelijk omdat de Duitsers lucht van zijn plannen hadden. De *Personalkarte* van Stuffken vermeldt namelijk op 6 juni 1943: *'Schreibt in die Heimat: "Ich will mich in nächster Zeit wandersportlich betätigen" (Flucht Verdächtig)'*.

Of Stuffken later in 1943 de daad bij het woord voegde is onbekend. Wel staat vast dat er zich begin januari 1944 een mooie ontsnappingskans zou aandienen. Door het oprukken van het Rode Leger besloten de Duitsers enige oostelijk gelegen krijgsgevangenkampen te ontruimen. Dit gold ook voor Stalag 371. Volgens planning zouden de Nederlanders naar het noordelijk van Berlijn gelegen kamp Oflag 67 Neubrandenburg worden overgebracht. Dit transport vond gespreid plaats tussen 10 en 12 januari 1944. Kort voor het transport verstopten enkele officieren zich in het kamp, in de hoop dat de Duitsers bij het moment van vertrek zouden denken dat ze ontsnapt waren. Ook probeerde een groep 'Russische dwangarbeiders' - onder wie Stuffken - vergeefs een zijpoort uit te wandelen. Zes anderen, waaronder schout-bij-nacht Doorman en LTZ 2 baron D.W. van Lynden, wisten tijdens de drukte rondom de transporten op 11 januari wel te ontkomen. De eerste transporttrein was bestemd voor hoofdofficieren, adelborsten en cadetten en de voormalige Colditz-groep. De Duitsers merkten deze groep als het meest vluchtgevaarlijk aan, waarop deze onder strenge bewaking op 10 januari als eerste vertrok. De 'reisvereniging' deelde zij die een vluchtpoging wilden ondernemen, in bij het tweede transport van 11 januari. Al tijdens de voettocht naar het station probeerden officieren te ontsnappen. 1e luitenant W. Young werd opgemerkt en liep een schot in de borst op. De 1e luitenants Q. Ham en D. Rookmaaker, lukte het evenwel een zijstraat in te dui-

ken. Toen de trein zich in gang zette, zaagden Stuffken en 1^e luitenant H. de Heer een gat in de bodem van de wagon en ontsnapten. Zij hoopten via de Karpaten de Hongaarse grens te bereiken. Met hulp van de plaatselijke Poolse en Oekraïense bevolking arriveerden zij na vier dagen bij genoemde grens, waar ze vervolgens in handen liepen van een Duitse patrouille. Vanuit een plaatselijke gevangenis ontsnapten zij andermaal, maar vielen ze opnieuw in Duitse handen en belandden zij op 18 januari wederom in Stanislaw. Daar werden ze gelet op in de omgeving heersende vlektyfus in een quarantainebarak opgesloten. Hier voegden zich tot en met 21 januari Ham, Rookmaaker, 2e luitenant G. Boxman, aspirant-officier vlieger C. Popelier, cadet-vaandrig A. Verhagen en 2e luitenant J.W. Eggink bij hen, die allen door de Duitsers in de kraag waren gegrepen. Naast deze acht officieren bevonden zich nog drie Nederlandse militairen in Stanislaw en wel in het hospitaal. Het betrof Young, die herstellende was van zijn schotwond, kapitein B. Mulder en sergeant-adelborst K. van der Willigen, die leed aan een longontsteking. In Stanislaw bevonden zich verder zeven officieren die zich voorafgaande aan het transport hadden verstopt onder het podium van de toneelzaal. Ze werden op 21 januari ontdekt en op transport naar het krijgsgevangenenkamp Oflag 67 Neubrandenburg gezet. Uit dagboeken en getuigenverklaringen blijkt dat zij de officieren in de quarantainebarak hebben gezien.

'In totaal vonden zo twaalf Nederlandse officieren die hadden proberen te ontsnappen, in het kader van Aktion Kugel de dood'

Het was opvallend dat de groep ontsnappers niet samen met de 'toneelgroep' naar Neubrandenburg werd overgebracht. Na het overlijden van kapitein Mulder aan een infectie² en hun ontslag uit het hospitaal op 8 februari 1944, belandden Young en Van der Willigen overigens eveneens in de quarantainebarak. Het tiental werd hierna overgebracht naar een buiten de prikkeldraadomheining gelegen wachtgebouw. Op 21 februari volgde evenwel de overplaatsing van Van der Willigen naar Neubrandenburg. Omdat hij als enige geen ontsnappingspoging had gedaan, moet dit bij Stuffken en de anderen onrust hebben gegeven. Bij aankomst in Neubrandenburg kaartte Van der Willigen de kwestie aan bij de Nederlandse kampeiding,

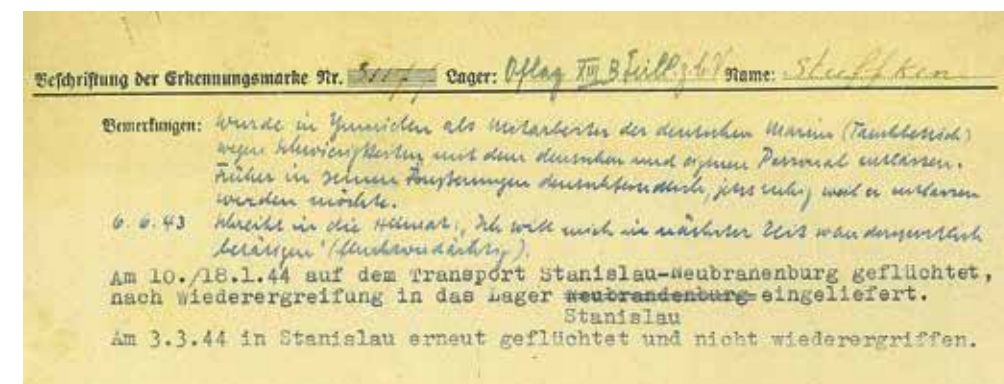
die onbekend bleek met het feit dat er zich nog Nederlandse officieren in Stanislaw bevonden. Vreemd genoeg had de 'toneelgroep' die de mannen daar had gezien hier bij aankomst in Neubrandenburg geen melding van gemaakt. De officieren in het wachtgebouw kregen intussen drogredenen te horen waarom hun transport naar Neubrandenburg uitbleef. Op 3 maart 1944 zag de groep haar kans schoon en ondernam een vluchtpoging. Inmiddels had de Duitse kampcommandant van Neubrandenburg op aandringen van de Nederlandse kampeiding contact opgenomen met Stanislaw. Hier kreeg hij het bericht dat de officieren waren *'Erneut geflüchtet und nicht wieder ergriffen'*. Verdere details ontbreken. Wel staat vast dat ze na opnieuw te zijn opgepakt, begin april 1944 werden overgebracht naar het concentratiekamp Gross Rosen in Silezië. In een uit juni daterend bericht van Verhage, laat deze zijn ouders vanuit het kampplazet weten 'in goede gezondheid' te verkeren. Helaas, zoals hierna zou blijken, zou dit het laatste tevensteken van de groep zijn.

Onderzoek na de bevrijding

Nadat eind april 1945 alle krijgsgevangenkampen waren bevrijd, konden de meeste van de betrokken geallieerde militairen in de tweede helft van mei terugkeren naar hun vaderland. In het juist bevrijde Nederland hadden de militaire autoriteiten het Bureau Repatriëring Krijgsgevangenen opgericht. Tevens werd er onder verantwoordelijkheid van het Militaire Gezag³ een aantal opvangcentra ingericht waar de voormalig gevangen militairen zich bij aankomst moesten melden. Het eerste en grootste opvangkamp was de Van Hornekazerne te Weert. De verwanten van de negen 'ontvluchte' officieren waren ongerust over hun lot en vermoedden dat hun dierbaren zich niet tussen de gerepatrieerden zouden bevinden. Al eerder dat jaar hadden ze door de correspondentie van Verhage begrepen dat de groep zich in het concentratiekamp Gross Rosen bevond en het Zweedse gezantschap in Berlijn, dat toezicht hield op de behandeling van onder andere Nederlandse krijgsgevangenen, hierover geïnformeerd. Op vragen van het gezantschap over het lot van de negen hadden de Zweden slechts ontwijkende antwoorden ontvangen. Als onder andere reactie hierop richtte het Ministerie van Oorlog, op aandringen van de bevelhebber der Nederlandse Strijdkrachten prins Bernhard, een missie op tot 'opsporing van vermiste Nederlandse Militairen en Agenten'. De missie stond onder leiding van kolonel W.Ch.J.M. van Lanschot. Hij onderhield nauwe contacten

Aquarel van Stalag 371 Stanislaw in krijgsgevangenschap vervaardigd door 1e luitenant 't Sas, september 1942. (NIMH)

Uit de Personalskarte van Stuffken. Op de onderste regel staat 'geflüchtet und nicht wiederergriffen'.

met familieleden van genoemde Nederlandse officieren. Als woordvoester van de familieleden trad de echtgenote van luitenant Rookmaaker op. De correspondentie van de laatste biedt inzicht in de vastberadenheid waarmee de familieleden in samenwerking met de missie hun dierbaren probeerden te vinden. Begin augustus 1945 bestond er nog enige hoop op een behouden terugkeer van de groep vermiste officieren. Dit blijkt uit de brief van mevrouw Stuffken van 7 augustus 1945 aan mevrouw Rookmaaker waarin ze schrijft: *‘Van harte hopen we dat de missie succes zal hebben en kijken we met verlangen naar goede berichten uit. Waar zouden onze jongens toch zwerven? De spanning en onzekerheid zijn heel akelig en toch blijven we vol goede hoop..’* Al snel blijkt deze hoop ijdel. Ze komen op het spoor van een oud-politiek gevangene, Siem Adema, die de concentratiekampen Gross Rosen en Mauthausen had overleefd. Hij bleek aldaar de officieren gezien en gesproken te hebben. In antwoord op de vraag van mevrouw Rookmaaker naar het lot van de officieren stuurde Adema op 31 augustus 1945 haar een verslag. Hij beschrijft hoe de officieren begin april 1944 bij aankomst in Gross Rosen werden mishandeld. Desondanks hielden Stuffken en de zijnen zich groot. Volgens Adema waren de kampbewakers onder de indruk van de ferme houding van de Nederlanders. Lang zou de groep niet in het kamp verblijven. Al op 17 april vertrok de groep naar Mauthausen.

De missie sprak na de capitulatie met voormalig Duits kamppersoneel van Mauthausen. Dit bevestigde dat de Nederlandse officieren, tezamen met militairen van andere nationaliteiten, in blok 20 - het zogenaamde isolementslager - verbleven. Dit gebouw was afgescheiden van de anderen in het kamp. Door het onmenselijke regime in dit complex, waarbij ondervoeding en mishandeling dagelijkse praktijk waren, was de gemiddelde levensduur slechts enkele weken. Uit de door de missie aangetroffen executielijsten en verhoren bleek dat kort na een mislukte ontsnappingspoging uit blok 20 de officieren Gerrit Boxman, Jan Eggink, Quirinus Ham, Henk de Heer, Daan Rookmaaker en Rudi Stuffken, op 2 mei 1944 waren geëxecuteerd. Eerder al was tweede luitenant Henk Speijers, na een mislukte ontsnappingspoging, op 3 april 1944 in Mauthausen vermoord. De drie officieren die door ziekte in Gross Rosen waren achtergebleven, en vanuit het lazaret brieven naar huis hadden mogen schrijven, trof na hun herstel in augustus 1944 eenzelfde lot. Als laatsten van het eerdere negental werden Wim Young, Ad Verhage en Carol Popelier op 23 februari 1945 te Mauthausen omgebracht, samen met 2^e luitenant Jaap Wallinga en de reserve-wachtmeester Albert Ernst. In totaal vonden zo twaalf Nederlandse officieren die hadden proberen te ontsnappen, in het kader van *Aktion Kugel* de dood.

Epiloog

De achtergronden van *Aktion Kugel* blijven door nevelen omhuld. Een afschrikwekkende werking kon er door het geheime karakter niet van uitgaan. Dit lijkt in te houden dat het bevel slechts een op zichzelf staande strafmaatregel was tegen (onder)officieren die trachtten te ontsnappen. Opvallend is de wijze waarop de Duitsers *Aktion*

Kugel uitvoerden. De militairen die bij de ontruiming van Stanislau op 10 januari onderdoken en later werden ontdekt, gingen alsnog op transport naar Neubrandenburg. Mogelijk zagen de Duitsers het ‘onderduiken’ binnen de muren van het kamp, niet als ontsnappingspoging. Dit in tegenstelling tot de hierboven beschreven groep die na te zijn opgepakt terugkeerden naar Stanislau. De Nederlandse officieren, LTZ 2 Stuffken inclusief, die in het voorjaar van 1944 in Mauthausen tegen alle conventies in werden vermoord, waren hiermee slachtoffer van een zinloze en onverklaarbare repesaillemaatregel. Soms wordt gesuggereerd dat *Aktion Kugel* het directe gevolg was van de grootschalige ontsnapping uit Stalag Luft III, ook wel ‘The Great Escape’ genoemd. Deze vond echter pas plaats op 24 maart 1944, drie weken na de afkondiging van *Aktion Kugel*. Wel kan het zogenoemde *Sagan Befehl*, de executie van 50 opgepakte militairen uit Stalag Luft III eind maart 1944, in lijn worden gezien met *Aktion Kugel*.

De reikwijdte van *Aktion Kugel* ging overigens verder dan de executie van ontsnapte krijgsgevangenen. Dit blijkt uit het onderzoeksrapport van de *Nederlandse Missie tot Opsporing van Vermiste Personen* dat in juli 1949 verscheen. Dit rapport gaat niet alleen in op de manier van uitvoering van het genoemde bevel en de daarbij betrokken officieren, maar behandelt eveneens de 40 agenten die in het kader van het *Englandspiel*, ook in Mauthausen de dood vonden. Hoewel deze niet de status van krijgsgevangenen droegen, en al evenmin uit gevangenschap waren ontsnapt, kwam de manier waarop zij werden omgebracht sterk overeen zoals beschreven in het beruchte bevel. Zo zou de executie in het geheim zijn uitgevoerd. Gedurende 1944-1945 zijn in totaal ongeveer 4700 geallieerde militairen - hoofdzakelijk krijgsgevangenen uit de Sovjet-Unie - in het kader van deze maatregel terechtgesteld.

drs. E.J.J.F. (Erwin) Rossmeisl is werkzaam bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie.

Bronnen

- NIMH, collectie 444, Krijgsgevangenschap en Kampen
- NIOD, 0249-0392 Dossier Kugel Aktion
- Archief: J.G.M. van Hoppe, Dossier Rookmaaker

Literatuur

- L. de Hartog, *Officieren achter prikkeldraad 1940-1945* (Baarn 1983)
- E. van Loo, *‘Eenige wakkere Jongens’. Nederlandse oorlogsvliegers in de Britse luchtstrijdkrachten 1940-1945* (Amsterdam 2013)
- D.J. Smit, *Onder de vlaggen van Zweden en het Rode Kruis. Het leven van Nederlandse militairen in Duitse krijgsgevangenschap 1940-1945* (Den Haag 1997)

Internet

www.krijgsgevangen.nl

Noten

- 1 De Duitsers duiden krijgsgevangenenkampen bestemd voor officieren aan met de term Offizierslager ofwel afgekort Oflag. Onderofficieren en manschappen belandden in zogenoemde Stammlager (Stalag). Hoewel Stanislau administratief een Stalag betrof, verbleven hier, als uitzondering op de regel, enkel officieren.
- 2 Zie <https://oorlogsgravenstichting.nl/persoon/107311/barend-mulder>
- 3 Het Militair Gezag was het tijdelijke bestuursorgaan onder bevel van generaal-majoor H.J. Kruls in het bevrijde zuiden van Nederland vanaf september 1944. Dit orgaan trad op namens de Nederlandse regering in Londen tot het moment dat de Nederlandse regering het gezag in het voorjaar van 1946 weer overnam.

‘Westerse landen hebben de moord veroordeeld maar zijn beducht om Saoedische wapenorders voor miljarden euro’s mis te lopen’

Het leek wel Pulp Fiction, zei een hoge Turkse functionaris. De lugubere moord op de journalist Jamal Khashoggi, gepleegd door een Saoedisch team, beheerste bijna vier weken lang het nieuws. De mislukte aanval op Skripal of de moord van de halfbroer van Kim Jong-un verdwenen aanzienlijk sneller van de voorpagina’s. De duizenden slachtoffers van Saoedisch militair optreden in Yemen haalden deze amper. Druppelsgewijs lekte de Turkse overheid nieuwe details van de moord aan de pers. De Saoedi’s kregen alle tijd om officiële ontkenningen te formuleren, om vervolgens deze telkens noodgedwongen aan te passen. Zo legde Turkije, een van de belangrijkste bondgenoten van het Westen, de andere belangrijkste bondgenoot van het Westen, Saoedi Arabië, gestaag in een houdgreep. Voor de stabiliteit van het Midden Oosten had het overigens erger gekund: als het Iran was geweest die een Amerikaanse inwoner en columnist had vermoord, dan had het Witte Huis zijn casus belli waarschijnlijk rond.

Het leek alsof de Saoedi’s dachten ermee weg te komen. Wellicht hadden ze vaker dit soort operaties uitgevoerd; er zijn immers in het verleden meerdere kritische prinsessen of oppositieleiden verdwenen. De plaats van de wrede moord – het consulaat in Istanbul – was eveneens opmerkelijk. De Saoedi’s zijn overigens niet de enigen die hun ambassades of consulaten voor onoorbare praktijken gebruiken. Na de geallieerde overwinning op Saddam Hussein in 2003 assisteerde Nederland, op verzoek van de Iraakse regering, bij het gereed maken van de Haagse ambassade voor de nieuwe vertegenwoordigers. In de kelder van de Iraakse ambassade werden naar verluidt drie gevangencellen aangetroffen. En als het gaat om ontvoeren en martelen kan terminologie net het verschil maken: *‘extraordinary rendition’* en *‘enhanced interrogation’* zijn toch anders.

De geopolitieke strijd tussen Turkije en Saudi-Arabië speelt zich af op verschillende fronten. Na de dood van Khashoggi meldde Erdogan onomwonden dat Turkije het enige land was dat de Moslim wereld kon leiden. Dit streven heeft Saoedi-Arabië ook, en de tweestrijd om het leiderschap van de soennitische Islam (tussen het Ottomaanse rijk en het Huis van Saud) gaat tweehonderd jaar terug. Erdogan steunt de Moslimbroederschap (Khashoggi eveneens); Saoedi Arabië vervolgt hen genadeloos. Saoedi-Arabië heeft Qatar onder embargo gezet en leek zelfs militair optreden te overwegen. Turkije stuurde troepen naar Qatar om Riyad van het idee te helpen. In Syrië en Libanon werkt de rivaliteit ook door en de moord op Khashoggi zet de machtsstrijd verder op scherp.

Westerse landen hebben de moord veroordeeld maar zijn beducht om Saoedische wapenorders voor miljarden euro’s mis te lopen. Op strategisch niveau blijft de rol van de VS doorslaggevend en afgelopen twee decennia heeft Washington toch als een soort politie opgetreden. Weliswaar niet altijd onpartijdig of zachtzinnig maar spoilers werden in de regel afgeschrikt en bondgenoten in toom gehouden. Het gezag van de sheriff blijkt aanzienlijk aangetast door de retoriek en het beleid van Trump en zowel vriend als vijand buiten dit uit. Niet alleen dreigen meer mensen slachtoffer te worden van Pulp Fiction-achtige scenes, maar het geheel zal steeds meer vormen aannemen van een ander Hollywood genre: het Wilde Westen.

Mr. S. (Sergei) Boeke, voormalig marineofficier, is onderzoeker aan de Universiteit Leiden, Campus Den Haag.

Het is een bekend fenomeen: zet een paar postactieve marinemensen bij elkaar en voordat je het weet gaat het over vroeger. Vaak komen verhalen boven tafel over persoonlijke gebeurtenissen uit de marinetijd die weliswaar niet groots of meeslepend zijn maar wel memorabel en voor de toehoorders veelal herkenbaar. Over deze 'kleine' marinegeschiedenissen gaat deze nieuwe rubriek.

Opgetekend door KTZ b.d. Peter Wouters (1930, Soerabaja). Als 19-jarige trad hij in 1949 aan op het KIM en in 1952 verliet hij de opleiding als Officier Zeedienst, later specialiseerde hij zich als artillerieofficier. Wat volgde was een zeer afwisselende marineloopbaan met onder meer functies aan boord van fregatten, kruisers en jagers, aan het KIM en de Artillerieschool en als Stafofficier Operaties Commandant Zeemacht. Hij sloot hij in 1981 zijn marineloopbaan af als Sous-Chef Staf, Hoofd Afdeling Operaties.

Een bijna-incident

LTZ3 Wouters.

In het voorjaar van 1953 mocht ik, zeer jeugdig zeeofficier (promotie 1949), samen met twee jaargenoten twee maanden mee-draaien aan boord van een Brits vliegkampschip, HMS Implacable. Motto: kennismaken met de Royal Navy (RN). Toen wij ons aan boord zouden melden lag het schip op de boei in de Solent (voor Portsmouth) en op weg naar de sloepensteigers

moest je dezelfde trappen af waar ooit (onder anderen) admiraal Nelson ons vóór was gegaan. Dat deed wel wat. Het werd een zeer interessante tijd, ook al was het schip op dat moment niet als *carrier* in bedrijf, maar verzorgde, varende, allerlei opleidingen. De RN was zo kort na de oorlog nog volop verwickeld in de complexe processen van afbouwen en tegelijk weer opbouwen met veel nieuws en ook tegelijk allerlei taken uitvoeren - en dat was toen ook nog wereldwijd. Eigenlijk was het met de KM in die tijd net zo, zij het op een kleinere schaal. De Implacable moest wel binnen 24 uur weer kunnen opereren als een *carrier* - de Koude Oorlog had zich inmiddels ook aangemeld. En als *reminder* stond er nog één *Seafire* aan boord.

We voeren richting Middellandse Zee en zo lagen we op zeker moment een week in Gibraltar. Zondag begon natuurlijk met *Sunday Divisions* en wat doe je dan daarna? Een groepje *Sub-Lieutenants*, waaronder ikzelf, vatte het plan op om in de baai te gaan zeilen. Er lag een whaleboat met zeiltuig aan SB's bakspier te water en de *First Lieutenant* (Toegevoegd Eerste Officier) gaf

ons toestemming. De bakspier (bij de Britten de *lower boom* of *boat boom*) van een vliegkampschip is echt lang en hoog boven water, met dus hele lange touwladders. Eerdere ervaring op een dwarsgetuigd zeilschip zou een aanbeveling zijn geweest!

De grote rots zorgde voor een vlagerige wind in de baai. Bij de RN mocht een zeilsloep niet geballast worden: hij moest blijven drijven als hij zou kapseizen. Dat betekende wel dat we erg op onze hoede moesten zijn om dat juist te voorkomen: een ongeballaste whaleboat is een rank vaartuigje. Opletten, snel reageren, en best wel leuk.

Totdat het bovenste oog waaraan het roer hing brak. We probeerden een riem als stuurriem op te tuigen (zoals oorspronkelijk bij whaleboten), maar daar was deze versie niet meer op ingericht en dat lukte dus niet. En elke windvlaag bracht ons dichterbij Algeciras en in Spaans water. Dat was een ongemakkelijk vooruitzicht. De betrekkingen met het Spanje van Franco lagen nog bepaald gevoelig en zoveel te meer wanneer het om Gibraltar ging. We zagen met zorg onze betrokkenheid bij een internationaal incident voor ons, zo vroeg in onze loopbanen... en was het niet diezelfde combinatie van Britten en Nederlanders die ooit Gibraltar veroverd hadden? Enfin, een sombere stemming maakte zich van ons meester.

Er maakte zich een stip los bij Algeciras en dat werd al gauw een Spaanse motor-torpedoboot (MTB). Daar had je het al. Het was van oorsprong een Duitse *Schnellboot*: het soort van boten waarmee onze oudere collega's bij de MTB's in Engeland het tijdens de oorlog soms moeilijk hadden gehad. We kenden de verhalen. En ja, dat was gemakkelijk voor te stellen. Zeker vanuit de kleine whaleboat toonde het zich het snelle, zeewaardige, efficiënte monster dat het ook was.

Sunday Divisions, Gibraltar.

De commandant leek niet veel ouder dan wij en sprak ook nog, gelukkig, enig Engels. We konden hem ons probleem duidelijk maken - hij kon het toch ook *zien*, nietwaar? Zou hij ons zover in de wind op willen slepen dat de haven van Gibraltar ook zonder roer voor ons te bezeilen was?

Hij keek om zich heen en nam de situatie in zich op terwijl zijn fraaie boot (we voelden op dat moment een hevige jaloezie) gemakkelijk op de deining in de baai reed, met van binnen het diepe grommen van de machtige, stationair draaiende diesels. *Bueno*. Hij verklaarde zich akkoord maar op de besliste voorwaarde, dat wij er met geen woord over zouden spreken - dan zou hij het ook niet doen.

'Hij verklaarde zich akkoord maar op de besliste voorwaarde, dat wij er met geen woord over zouden spreken'

We vonden dat absoluut redelijk en zo werd afgesproken. Hij sleepte ons voorzichtig in de wind op tot we hem aangaven, dat we het zo wel zouden redden. Goed stukje zeemanschap; met het vermogen dat hij onder zich had, zou hij ons gemakkelijk onder water of uit elkaar hebben getrokken. Een saamhorig gewuif over en weer en ja, toen liet hij wel even zien dat zijn

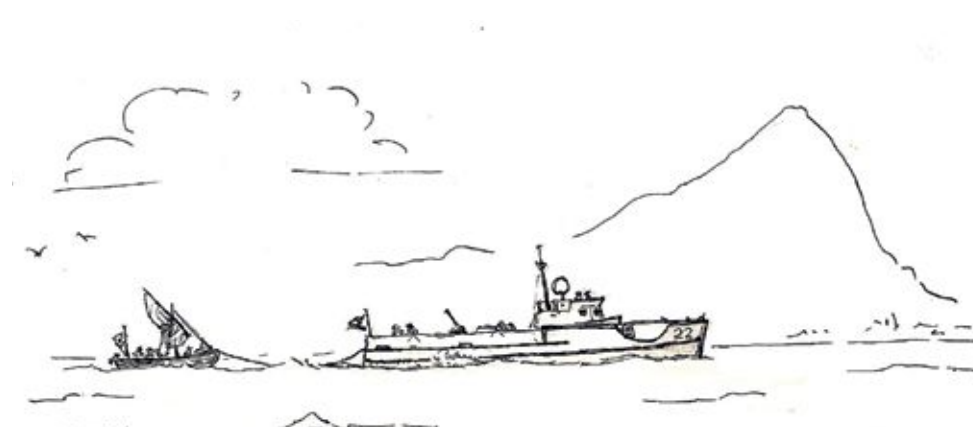
Vlinderdas

Het strikken van een vlinderdasje was voor ons na die tijd nooit meer een probleem. Vóór het avondeten was het tenue avondbaadje voor alle officieren die op dat moment geen wacht liepen. Het was dan avond, logisch toch? En zo'n voorgestrikt "houten" dasje waarmee wij eerst aankwamen vond absoluut geen genade. Daarvoor gold het ultieme argument: *"It simply isn't done"*. En geloof het of niet - terug in Nederland zagen we het verschil ook erg goed, en vonden het ook maar niks.

boot *echt* hard kon, richting Algeciras. Op veilige afstand van ons, dat wel.

Ten slotte kwamen we goed en wel weer onder de bakspier (met de lange touwladders). We hebben over het bijna-incident met geen woord gerept en ons beperkt tot een voorzichtig beklag over de staat van onderhoud van de whaleboat - en dat we dat alleen door heel goede zeemanschap hadden kunnen opvangen.

Dus, beste lezers, ziehier de onthulling van een lang bewaard en nu dan gedeclineerd geheim, waar ik nog altijd met plezier op terugkijk. Kijk: diplomatieke instincten en zeemanschappelijke vaardigheid kunnen ook voor een jonge zeeofficier goed van pas komen. *Be prepared...*

Tekening van het voorval. Illustratie door auteur.

In deze rubriek komen leden aan het woord die zijn uitgezonden of in het buitenland zijn geplaatst. Deze keer is dat LTKOLMARNs Quique Sanchez bc., 48 jaar. Sinds medio 2015 is hij geplaatst in Quantico (VS), waar hij binnen de staf van het *Marine Corps Combat Development Command* werkt als liaison officier voor CZSK.

LTKOLMARNs Quique Sanchez startte, na het afronden van een bachelors opleiding aan de Haagse Hogeschool, bij het Korps Mariniers als kort verband officier. In 1995 heeft hij de Praktische Opleiding tot Officier der Mariniers afgerond en begon hij aan zijn eerste functie van pelotonscommandant op Curaçao. Door de jaren heen is hij uitgezonden geweest naar Eritrea, Irak en Afghanistan. Bovendien heeft hij op vele plaatsen over de hele wereld mogen trainen.

Na meerdere operationele plaatsingen bij het *Second Marine Combat Group* (MCG), destijds het tweede mariniersbataljon, en enkele staffuncties, waaronder Commandant Marinekazerne Suffisant op Curaçao, P&O en bij staf Commando Zeestrijdkrachten (CZSK), is hij sinds medio 2015 geplaatst in Quantico (VS).

Wat houdt de plaatsing in?

'Het *Marine Corps Combat Development Command* (MCCDC) is gelegen op de *Marine Corps Base Quantico* in Virginia en is de *crossroads* van het *United States Marine Corps* (USMC). Binnen MCCDC worden alle veranderingen binnen het USMC met betrekking tot doctrines, concepten, samenstellingen, uitrusting en materieel uitgedacht. Ideeën worden bedacht, vervolgens ontwikkeld en getest, vastgelegd in documenten en uiteindelijk geïntegreerd binnen de eenheden. Quantico is een unieke plaats waar dit hele proces van ontwikkeling en integratie bij elkaar komt. Hier wordt ontwikkeld hoe het USMC voor het "gevecht voor morgen" wordt georganiseerd, uitgerust en getraind. Momenteel is het een erg interessante periode om op Quantico te zijn met betrekking tot de veranderingen binnen het USMC. De afgelopen decennia heeft het USMC zich met name gericht op de oorlogen in Afghanistan en

Irak en *counterinsurgency*. Nu is het grotendeels gericht op grootschalige oorlogvoeringen tegen *near-peer* tegenstanders vanuit zee. Hierbij is de focus weer gericht op amfibisch opereren vanuit een *Expeditionary Advance Base Operations* concept.'

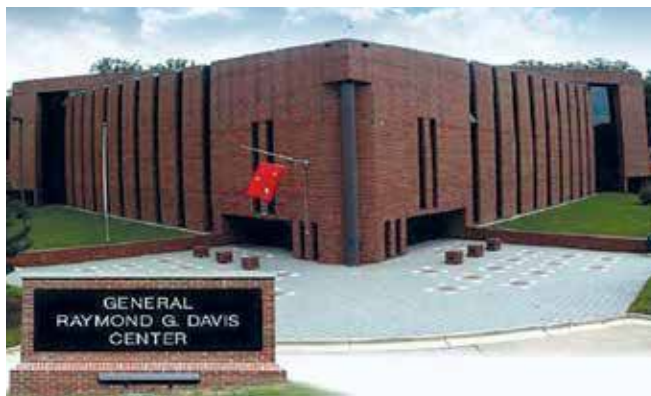
'De slogan van het MCCDC is "*Marine Corps Combat Development Command is responsible for designing, developing, and fielding a future force for the 21st century*"

Waarom deze plaatsing?

'In 2015 deed de mogelijkheid zich voor om deze functie te vervullen. Voor mij een kans om binnen een andere organisatie en een andere cultuur te kijken en te werken. Het USMC is altijd al aantrekkelijke organisatie geweest omdat beide korpsen in vele opzichten op elkaar lijken. Beide zijn onderdeel van het maritieme gedeelte van Defensie, het kleinste onderdeel van de krijgsmacht en als *core business* zijn we samen met de vloot gericht op amfibische operaties. Ik ben met het hele gezin naar de VS gegaan om hier voor vier jaar te wonen en te werken.'

Hoe is het voorbereidingstraject verlopen?

'De voorbereidingen voor Amerika zijn goed verlopen. Er is geen bijzondere voorbereiding nodig voor de functie van liaison officier maar de algemene administratieve zaken, die veelal via DCIOD, lopen vragen wel de nodige tijd. Uiteraard is het nuttig om je te verdiepen in de cultuur van het land waar je gaat wonen en indien mogelijk de cultuur van de organisatie waarin je gaat werken.'

Locatie van het *Marine Corps Combat Development Command* (MCCDC), gelegen op de *Marine Corps Base* in Quantico.

Groepsfoto van een deel van de liaison officieren, met partners. In het midden de Amerikaanse Brig. Gen. William J. Bowers, voorzitter van de *Marine Corps University*. Vijfde van links LTKOLMARNs Sanchez. (USMC-photo by Paige M. Verry)

Wat zijn de werkzaamheden?

'Als liaison officier ben je veelal bezig met het zoeken naar nuttige informatie om deze uit te wisselen met zowel het USMC als de eigen organisatie. Meestal is het delen van informatie naar onze eigen organisatie groter dan andersom. Om zoveel mogelijk informatie te verzamelen probeer ik geregeld verschillende projecten te bezoeken die lopen binnen het *Marine Corps Warfighting Lab* (MCWL), de afdeling waar de experimenten en *wargames* worden gehouden voor het USMC. We werken met twaalf andere liaisons officieren binnen MCCDC in een gezamenlijke werkruimte. Daarnaast werk ik twee tot drie dagen per week binnen MCWL om mijn contacten te onderhouden en op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen daar. Bovendien hebben we een wekelijkse meeting met de staf van MCCDC en zitten we aan bij de *Commanding General dashboard meeting*. Hierdoor krijgen we inzage in alle zaken die spelen binnen MCCDC.

Daar waar nodig en waar het mogelijk is draag ik bij aan het ontwikkelen van de concepten die via *Martime Warfare Centre* (MWC) en TNO lopen en draag ik bij aan de innovatieboard van het Korps Mariniers. Periodiek verstuur ik een nieuwsbrief met alle ontwikkelingen die spelen binnen het USMC en de Amerikaanse defensieorganisatie en beantwoord ik specifieke vragen die vanuit Nederland worden gesteld. Naast de reguliere werkzaamheden probeer ik symposia en expo's bij te wonen die plaatsvinden in de omgeving van Washington

DC. Hierdoor krijg je een goede indruk waar Defensie en de industrie staan als het gaat om nieuwe ontwikkelingen en innovatie.'

Doet u ook iets naast het werk?

'Sinds augustus van dit jaar volg ik tevens bij het USMC de opleiding *Command and Staff College* (CSC), een carrière-opleiding met de mogelijkheid voor het oppakken van een *master of military studies* (MMS). De studielast is behoorlijk en vergt aanzienlijk veel tijd voor het lezen en de voorbereidingen voor de discussies die worden gevoerd in de *conference groups*. Daarnaast moeten er op regelmatige basis papers worden geproduceerd voor het curriculum. De werklast van de MMS komt bovenop het standaard curriculum en de dagen en weekenden zijn dan ook goed gevuld en is er helaas weinig tijd voor de liaison functie. Als voorbereiding op de opleiding volgen alle internationale studenten een voorprogramma van twee weken waarbij ze wegwijs worden gemaakt in het Amerikaanse systeem. Een prima opstartperiode die goed gebruikt wordt om alle internationale studenten een zachtere landing te geven.'

Wat maakt deze plaatsing bijzonder?

'Het is een bijzondere ervaring om binnen een Amerikaanse militaire samenleving te wonen en te werken. Het leven op een basis biedt goede veiligheid om de jongere kinderen zorgeloos in de wijk te laten spelen. Want de vrijheid die wij in Nederland gewend zijn is heel anders dan in Amerika. De mooiste ervaring is het

leven in een internationale gemeenschap. Doordat de universiteit een aanzienlijke hoeveelheid aan internationale studenten heeft, is de samenstelling in de woonwijk heel erg multicultureel, hetgeen voor ons gezin het leven hier heel erg leuk maakt. De combinatie met alle *internationals* en Amerikanen is een heel bijzondere ervaring en geeft contacten en vrienden voor het leven over de hele wereld.'

Wat zijn de uitdagingen van de plaatsing?

'Helaas gaat het werk ook gepaard met uitdagingen. De Amerikaanse defensieorganisatie heeft een erg bureaucratisch systeem en zo ook het USMC. Het verkrijgen en het uitwisselen van informatie kan erg geforceerd verlopen door de regelgeving voor het vrijgeven van stukken. Zelfs documentatie die niet geclassificeerd is kan soms moeilijk worden vrijgegeven voor internationale partners. Van onze kant is de

uitdaging dat ongeveer alle informatie die we hebben alleen maar in het Nederlands is. Hierdoor is het delen van Nederlandse informatie lastig, alles moet eerst worden vertaald.'

Wat levert de plaatsing op?

'Zowel de functie van liaison officier als de opleiding zijn zeker de moeite waard. Het investeren in jezelf door de studie en het vele lezen van werk gerelateerde documentatie is absoluut een verrijking. Daarnaast levert deze plaatsing een hoeveelheid van relaties op die je de rest van je carrière en leven meeneemt. Ondanks dat wij als Korps Mariniers een kleine speler zijn kunnen we samenwerken met een organisatie als het USMC. In veel opzichten zijn wij met dezelfde ontwikkelingen bezig en hebben we dezelfde denkwijze, waardoor we veel kunnen leren van elkaar.'

ADVERTENTIE

STEUN HET MARINEMUSEUM IN DEN HELDER EN WORD VRIEND!

Ga voor meer informatie naar www.marinemuseum.nl/vriend
Hoofdgracht 3 | 1781AA Den Helder

Scriptie

marineblad | november 2018

MARINEOFFICIER IN OPLEIDING JONAS PROVOOST PRESENTEERT ZIJN SCRIPTIE 'ANALYSE VAN HET EFFECT VAN WIND OP DE VLIEGPRESTATIES VAN DE MQ9 REAPER'.

NAAM: Jonas Provoost
HUIDIGE RANG/FUNCTIE: LTZ3 (TD), master Aerospace Engineering aan de TU Delft
EERDERE OPLEIDINGEN: MS&T (Luchtvaarttechniek) op het KIM

SCRIPTIE DOWNLOADEN? GA NAAR WWW.KVMO.NL EN VERVOLGENS NAAR 'MARINEBLAD'

ACHTERGROND

Defensie is al enige tijd bezig met het binnenhalen van een onbemand systeem waarmee informatie kan worden gewonnen vanuit de lucht. Binnen afzienbare tijd lijkt de Koninklijke Luchtmacht te gaan beschikken over meerdere Medium-Altitude-Long-Endurance Unmanned Aerial Vehicles (MALE UAVs). Deze UAVs komen in de vorm van de MQ9 Reaper (of Predator B). Om het systeem optimaal te gebruiken moet er onderzoek gedaan worden naar de prestaties onder verschillende omstandigheden.

'Meteorologische omstandigheden hebben een effect op de prestaties van de Reaper'

Meteorologische omstandigheden hebben een effect op de prestaties van de Reaper. Een belangrijke factor waar rekening mee gehouden moet worden is wind. Wind heeft effect op het vliegbereik van het systeem. Vliegbereik kan cruciaal zijn voor de haalbaarheid en daarmee het succes van een missie. Echter, niet alle wind heeft catastrofale effecten op de missie. De vliegroute en vlieghoogte kunnen aangepast worden om het negatieve effect van de wind zoveel mogelijk te vermijden of juist zoveel mogelijk van het positieve effect te profiteren.

ONDERZOEK

Daarom heb ik in dit onderzoek gekeken naar wat het effect van wind precies is op de prestaties van de MQ9 Reaper. Met behulp van MATLAB heb ik een programma geschreven waarin een optimale route berekend kan worden voor het vliegtuig heen en terug van een bepaalde locatie met bepaalde meteorologische gegevens.

Met theorie die tijdens de studie is opgedaan is er een model gemaakt om het effect van wind te bepalen. Er is zoveel mogelijk accurate informatie over de Reaper verzameld om de resultaten zo realistisch mogelijk te maken. Helaas is het grootste gedeelte van

'Helaas is het grootste gedeelte van de gegevens van de Reaper geheim en moesten er veel schattingen en aannames gemaakt worden'

de gegevens van de Reaper geheim en moesten er veel schattingen en aannames gemaakt worden. De beschikbare informatie werd gebruikt om met behulp van MATLAB het effect van wind op het vliegbereik te bepalen. Ook heb ik met behulp van dit model in MATLAB een programma geschreven waarmee de optimale route van en naar een bepaalde locatie berekend kon worden wanneer het systeem te maken kreeg met verschillende windsnelheden en richtingen. Het programma evalueerde een groot aantal routes en bepaalde uiteindelijk welke de minste tijd of brandstof kostte.

RELEVANTIE

Dit onderzoek op zich is nog zeker niet toepasbaar in de praktijk. Het kan echter wel als basis dienen voor vervolgonderzoeken. In deze vervolgonderzoeken kunnen andere schattingen en aannames gedaan worden om zo een realistischer eindresultaat te krijgen waarmee later misschien een tool ontwikkeld kan worden die de inzet van het systeem kan optimaliseren.

Terugblik op geslaagd Maritiem Evenement 2018

Op donderdag 6 september 2018 verzamelden bijna 200 postactieve en elders actieve KVMO-leden zich samen met voorzitter KVMO en de organiserende Werkgroep Postactieven in de Johan de Witt zaal van de Van Ghent kazerne te Rotterdam.

Na ontvangst met koffie en diverse lekkernijen heette onze voorzitter KVMO Marc de Natris de deelnemers hartelijk welkom en praatte hij hen onder andere op hoofdlijnen bij over de CAO-problematiek en de gevolgen van de verhoging van het defensiebudget. Vervolgens was het tijd om met het hele gezelschap richting de klaarstaande bus te gaan die de deelnemers naar de opstapplaats bij de plaatselijke roeivereniging Nautilus bracht.

Daar lag de rondvaartboot Smaragd II klaar om het gezelschap aan boord te nemen. Tijdens de rondvaart door de havens van Rotterdam werd een uitstekende lunch aan tafel geserveerd. Ook deed de gids zijn uiterste best om aandacht te vragen voor de diverse interessante bezienswaardigheden aan beide zijden van het water. Helaas werkte het weer niet de hele tijd mee, waardoor minder gebruik kon worden gemaakt van het buitendeck dan in andere jaren. Desondanks viel er genoeg te zien. Zo lagen er verschillende marineschepen in de haven in verband met de Wereldhavendagen Rotterdam.

Aan het einde van de rondvaart stond de bus weer klaar om de deelnemers terug te brengen naar de Van Ghent kazerne. In de Johan de Witt zaal stonden diverse verfrissingen klaar. Volgend onderdeel van het programma waren twee presentaties; een door de commandant van de Van Ghentkazerne, LTKOLMARNIS Jan ten Hove, en een door de heren Teun Hofman (manager operations) en Remko de Greef (kapitein) van de Nederlandse Rederij Jumbo Shipping. Beide presentaties konden rekenen op veel aandacht en interesse. Dat bleek wel uit de vele vragen vanuit de zaal.

Hierna was het tijd voor een gezellig apéritief met aansluitend het traditionele Indonesisch buffet. Zeker 170 deelnemers hadden zich hier voor opgegeven. Het was weer een uitstekende blauwe hap. Bij het afscheid nemen waren er vele fijne reacties, waaruit opgemaakt kan worden dat het een geslaagde dag was. Uiteraard zou dit niet mogelijk zijn geweest zonder het personeel van de Van Ghentkazerne, Paresto en de rondvaartboot Smaragd II.

De foto's van het Maritiem Evenement staan op de KVMO-website, onder 'Activiteiten', 'Fotoalbums'.

De KVMO 64-jarigendag 2018: 'Van UKW naar pensioen'

Een goede en vooral nuttige traditie wordt voortgezet: op woensdag 17 oktober werd de jaarlijkse KVMO 64-jarigendag gehouden bij het Marine-etablisement te Amsterdam. De KVMO-leden die binnen een jaar de pensioengerechtigde leeftijd gaan bereiken hadden hiervoor allemaal een uitnodiging ontvangen.

Oud-marineofficieren die circa 45 jaar geleden bij de KM in dienst zijn getreden en elkaar vaak al kennen vanaf de eerste militaire opleidingen ontmoetten elkaar weer die dag. Ook partners waren meegekomen om deze dag mee te maken, die bedoeld is om uitgebreide informatie te verstrekken omtrent de overgang van UKW naar pensioen. En natuurlijk was er ook sprake van een hoog reüniegehalte.

Dagvoorzitter Huibert van Eijdsen opende de 64-jarigendag. Hij introduceerde KTZ Marc de Natris, die als voorzitter KVMO alle gasten en sprekers welkom heette. Hij schetste een kort beeld van de ontwikkelingen bij de KVMO

en de belangen waar de vereniging zich sterk voor maakt binnen het overleg met Defensie, waarbij hij met name inging op de moeizaam verlopende CAO onderhandelingen.

Mevrouw Claudia Herbeck, voorlichter van het ABP, informeerde de aanwezigen over zaken waarmee men rekening moet houden wanneer de UKW-uitkering overgaat in pensioen en hoe de AOW-uitkering geruime tijd later daarop aanvulling biedt. Zij vertelde over de stand van zaken bij het ABP en over problemen zoals de dekingsgraad, die schommelt rond de door De Nederlandsche Bank vereiste minimaal waarde. Tal van vragen vielen haar ten deel.

De derde spreker was de heer Albert Lok van de NOV, die een duidelijke presentatie gaf over de belastingregulering waar nieuw-gepensioneerden vooral rekening mee moeten houden. Als voorbeeld moge gelden dat we over de AOW-uitkering meer loonbelasting zullen moeten betalen dan in eerste instantie door de Belastingdienst wordt ingehouden.

Hierop volgde een stevige en duidelijke uiteenzetting over de operationele en materiële stand van zaken en ontwikkelingen bij de KM door KLTZ Henk Zwier, plv. Hoofd Strategie en Advies van het Commando Zeestrijdkrachten. In een boeiend betoog sprak hij over de plannen, de uitdagingen en de kansen die we bij de KM onder ogen zien nu er voor het eerst in bijna dertig jaar sprake is van een toename van het defensiebudget. Tot slot vertelde drs. Ruud Harbers, verpleeghuisarts, over fysieke en psychische zaken die van belang zijn voor ons als senioren: streef naar langdurige zelfredzaamheid, zorg dagelijks voor voldoende beweging en voor goed en gezond eten, draag zorg voor zingeving in je leven als gepensioneerd. Enkele hilarische voorbeelden dienden ter ondersteuning van zijn positieve betoog.

Het informatieve deel van het programma werd gevolgd door een borrel en aansluitend de traditionele nasimaaltijd. Tot slot stapten de deelnemers aan boord van de rondvaartboot voor een prachtige vaartocht door de oostelijke havens met hun bijzondere architectuur, waarbij dhr. Sanne Pleiter volop toelichting gaf. Hiermee werd opnieuw een geslaagde KVMO 64-jarigendag afgesloten.

23 november 2018

KVMO Symposium

De Nederlandse economie is sterk afhankelijk van de vrije doorgang van zeeroutes. Er zijn diverse ontwikkelingen die deze vrije doorgang bedreigen. Zo dreigt Rusland openlijk met het sluiten van de doorgang in de Baltische Zee en de Zwarte Zee. China claimt het overgrote deel van de Zuid-Chinese Zee. Ondertussen houden migratiestromen de kustwachten van de Zuid-Europese landen bezig.

De Koninklijke Marine staat voor de vraag hoe de vrije doorgang van zeeroutes in deze onzekere tijden kan worden zeker gesteld. En wat is daarvoor nodig?

Tijdens het interactieve Engelstalige KVMO Symposium **Dealing With Doom** komen deze geopolitieke issues aan de orde. Het symposium vindt plaats in bij het Scheepvaart en Transport College, Lloydstraat 300 te Rotterdam, van 10.00 tot 15.00 uur.

Een greep uit het programma:

- **Introductie Dealing With Doom**
door moderator RADM RN (Rtd.) Bob Tarrant
- **Key-note Europe in the new multi-polar world order**
door John Hulsman, van John C. Hulsman Enterprises
- **What course should the Netherlands be sailing?**
door Caroline de Gruyter, correspondent voor NRC Handelsblad
- **How can NATO face the many threats?**
door VADM Ben Bekkering, Permanent Military Representative bij de NAVO
- **Sail Plan into 2030**
door VADM Rob Kramer, Commandant Zeestrijdkrachten

Ga naar www.kvmo.nl voor het volledige programma

Deelname is gratis, incl. lunch

Registreren via de button op www.kvmo.nl. Dit kan nog tot 16 november 2018!

In Memoriam

Het hoofdbestuur van de KVMO heeft de droeve plicht u in kennis te stellen van het overlijden van:

Mevrouw E.A. Steenmeijer-Thiema († 18 oktober 2018)	KTZE b.d. A.F. van de Grampel († 22 september 2018)
Mevrouw D. Berkhout-van Wijk († 17 oktober 2018)	LTZ1 b.d. S. de Jong († 8 september 2018)
Mevrouw E. de Wolf-Langewen († 14 oktober 2018)	KTZE b.d. N.R. Kuperus († 27 augustus 2018)
KTZ b.d. J.H. Boerstra († 2 oktober 2018)	LTZ1 b.d. J.A.M. Spruijt († 25 augustus 2018)

Wij betuigen de nabestaanden onze deelneming en wensen hen veel sterkte toe.

Activiteiten tweede helft 2018

AFDELING NOORD

4 dec **Postactieven borrel**
Locatie : Marineclub, Den Helder
Aanvang : 17.30 uur

AFDELING MIDDEN

13 nov **KVMO-bijeenkomst**
Locatie : Huiskamerbar V5,
Kromhoutkazerne, Utrecht
Tijd : 16.30 – 18.30 uur

Het hoofdbestuur van de KVMO verwelkomt haar nieuwe leden!

LTZ1	J.P. Lokerse	ADB	S.H. Olthoff
LTZ1	A. van Dijk	ADB	S. Buter
ADB	S.A.J.C. Crombag	ADB	P.J.N. Emo

DE DEADLINE VOOR HET AANLEVEREN VAN KOPIJ VOOR DE RUBRIEK KVMO-ZAKEN VOOR HET DECEMBERNUMMER IS 26 NOVEMBER 2018.

De Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

Ereleden:
KTZT b.d. ir. S.J.J. Hoffmann
KOLMARN b.d. A.H.P. Knoppen
KTZ b.d. L.J.M. Smit
KTZA b.d. drs. T.G.D. Steenbeek
KTZ b.d. mr. O.W. Borgeld

Hoofdbestuur:
Voorzitter:
KTZ ing. M.E.M. de Natris
Vice-voorzitter:
KTZ ing. W.P. Groeneveld
Secretaris:
LTZ2OC (LD) N.J. van Lierop
Penningmeester:
KLTZ (LD) H.M.J. van de Burgt
Namens Afdeling Noord
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
Namens Afdeling Midden
KLTZ H.M. van Rijn

Namens Afdeling Zuid
KLTZ R.O.P. Pulles
Namens Afdeling Caribisch gebied
KLTZ (LD) C.M. van der Pijl EMSD
Namens Werkgroep Postactieven
KLTZ b.d. M.A. Eland
Namens Werkgroep Elders Actieven
LTZ1 (LD) KMR M. Venema
Namens Werkgroep Jongeren
LTZ3 (LD) H.M. Krul
Namens de Werkgroep Genderbeleid
KLTZ b.d. M.A.W. Riems

Afdelingsbesturen:
Noord:
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
KLTZ b.d. P.J. van Maurik
KLTZ b.d. B. Fritzsche
MAJMARNS M.M. van der Hoek bc
LTZ1 (LD) P.Y. Handgraaf-Blok

Midden:
KLTZ H.M. van Rijn
KTZ (TD) ir. J.J. Bleijs
KLTZ b.d. J. de Jonge
KTZ b.d. H. van Eijdsen

Zuid:
KLTZ R.O.P. Pulles
maj KL b.d. P. van der Laan
KLTZ (SD) b.d. A.J. Zwiers
KLTZA b.d. P.A. Brons
(postactieven)

Caribisch Gebied:
KLTZ (LD) C.M. van der Pijl EMSD

KVMO-leerstool
Universiteit Leiden:
Prof. dr. T.B.F.M. Brinkel

Adres secretariaat:
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
T : 070-3839504
F : 070-3835911
E : info@kvmo.nl
W : www.kvmo.nl

De KVMO heeft een samenwerkingsverband met Onderlinge Bijstand (www.onderlingebijstand.nl). Voor nadere informatie of het verkrijgen van aanvraagformulieren kunt u contact opnemen met het secretariaat KVMO.

Dealing With Doom

Vrijdag 23 november 2018 | 10:00 - 15:00 uur

STC Lloydstraat 300 te Rotterdam

Internationaal gerenommeerde sprekers:

- KTZ Marc de Natris
- Dr. John Hulsman
- VADM Rob Kramer
- VADM Ben Bekkering
- Caroline de Gruyter

Moderator: Radm Rn (Rtd.) Bob Tarrant

Registreer direct: www.kvmo.nl